

2023

OPERATIDSKRIFTEN

OPERA

no. 2 2023
pris 115 kr

763-2

DEN SVENSKA OPERANS FÖDELSE
VESTALEN 200 ÅR I SVERIGE
INTERVJU

*Julia
Sporsén*
FÖRESTÄLLNINGAR FRÅN
UMEÅ TILL BERGEN

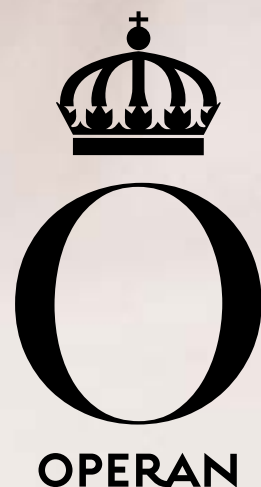
EN MIDSOMMAR- NATTSDRÖM

Premiär 29 april

*En EVIG
OPERASAGA för
VILSNA vuxna*

OPERAN.SE

INNEHÅLL

SPELÅRET 2023/24

10 Göteborgsoperan, Norrlandsoperan och Wermland Opera.

INTERVJU

16 Sören Tranberg har intervjuat sopranen Julia Sporsén, som just nu är aktuell som Judith i *Riddar Blåskägg* på Folkoperan. På samma scen firade hon stora triumfer med *Norma* i höstas.

ESSÄ

22 Den svenska operans födelse skriver Erik Graune om. Det är 200 år sedan Francesco Uttinis *Thetis och Pelée* uruppfördes i Stora Bollhuset vid Slottsbacken.

AKTUELLT

30 Gaspare Spontinis *Vestalen* spelades i Sverige första gången för 200 år sedan och nu har Kamraterna satt upp operan. Erik Graune tar oss med in i Spontinis tonsättningsverkstad.

JUBILEUM

40 Birgit Nilsson Museum öppnar den 27 juni, men redan den 17 maj på La Nilssons födelsedag offentliggörs vem som får årets Birgit Nilssons-stipendium, ett pris som nu firar 50 år.

ALLTID I OPERA

5 LEDARE

6 NOTISER

42 **FÖRESTÄLLNINGAR** Göteborgsoperan, Norrlandsoperan, Kamraterna på Teater Tribunalen, Kungliga Operan, Malmö Opera, Wermland Opera, Bergen Nasjonale Opera och Köpenhamn x 2.

78 **IN MEMORIAM** Helena Jungwirth, Jürgen Flimm, Friedrich Cerha, Melitta Muszely, Virginia Zeani och Hans-Åke Sjöquist.

82 **NYTT PÅ CD** Lars Clevean, Le Philtre och Arias for Anna Renzi – *The First Opera Diva*.

88 KALENDER

90 DIE SCHWEIGSAME FRAU

Omslag: Agneta Eichenholz och Bengt-Ola Morgny, *Fallet Makropulos*, Malmö Opera. Foto: Emmalisa Pauly. // Fr.v. *Don Giovanni*, Göteborgsoperan. Foto: Lennart Sjöberg. // Julia Sporsén. Foto: Radek Dranikowski. // *Stora Bollhuset*, kvarteret Europa. // Elsa Ridderstedt i *Vestalen*, Kamraterna på Teater Tribunalen. Foto: Maximilian Mellfors. // Sofie Asplund i *Die schweigsame Frau*, Göteborgsoperan. Foto: Lennart Sjöberg. // Anton Ljungqvist i *Aida*, Wermland Opera. Foto: Mats Bäcker. // Johan Reuter i *Elektra*, *Det Kongelige Teater*, Köpenhamn. Foto: Miklos Szabo.

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE
Sören Tranberg

ADRESS
Tidskriften OPERA
Lindvallspan 10
117 36 Stockholm
Tel 0709-67 58 63
st@tidskriftenopera.nu
www.tidskriftenopera.se

REDAKTION
Erik Graune, Ingvar von Malmborg, Sara
Norrback Carlsson, Sören Tranberg och
Claes Wahlin

SKRIBENTER OCH MEDARBETARE I NUMRET
Lennart Bromander, Göran Gademan, Erik
Graune, Sören Tranberg och Claes Wahlin

KORREKTUR
Hans L Beeck

STYRELSE
Elisabeth Lax, Carin Balfe Arbman, Clara
Mårtensson, Ingela Roos, Karin Tufvesson
Hjärne och Sören Tranberg

PRENUMERATION
Flowy, kundtjänst: 08-522 182 30
(öppettider: 8-18 vardagar)
Online kundtjänst:
order.flowy.se/opera
Årsprenumeration: 525,- inkl. moms [5 nr]
Tvåårsprenumeration: 1000,- inkl. moms [10 nr]
Utlandsprenumeration: SEK 650 [5 nr] och
SEK 1200 [10 nr]. Porto tillkommer.
ISSN: 1651-3770

PROJEKTLEDNING
Falck & Co

ART DIRECTOR Anki Andersson
GRAFISK FORMGIVNING Pia Towers

ANNONSER
Anders Jeppsson
Swartling & Bergström Media
Birger Jartsgatan 110
114 20 Stockholm
Tel 08-545 160 76
anders@sb-media.se
www.sb-media.se

TRYCK
Trydells, Laholm 2023

SVERIGES
TIDSKRIFT

Tidskriften OPERA erhåller bidrag från Statens kulturråd.

KRONBRUDEN

9 sept – 3 dec

Don Giovanni
Opera av W. A. MOZART

7 okt – 17 dec

Death
en operatriller

and
om hämnd

the
och försoning

Maiden

18 maj – 9 juni

SHERLOCK
& sångerskan

4 nov – 3 dec

Säsongen 23/24

● ● MALMOOPERA.SE

I Bergen bygger man ett operahus!

Idén om att bygga ett operahus i Bergen föddes för fem år sedan. Och i Norge råder en politisk acceptans för ett nytt operahus på riksnivå, i Vestland fylke som Bergen tillhör, och i Bergen kommun. Det har redan avsatts drygt två miljarder norska kronor till bygget. Nu pågår en öppen arkitekttävling med hundra intressenter som i två etapper ska kokas ner till fem kandidater i mitten av november. Det nya operahuset ska ligga i anslutning till Grieghallen och förbindas med en underjordisk gång mellan byggnaderna.

En av initiativtagarna är Bergen Filharmonins administrative chef **Bernt E. Bauge**, vars förhoppning är att operahuset ska kunna invigas om sju-åtta år. Bauge innehade tidigare samma tjänst på Den Norske Opera & Ballett i Oslo och han var tillsammans med bland andra DNO:s tidigare konstnärlige chef, **Bjørn Simensen**, den som såg till att det till slut byggdes ett nytt operahus i Bjørvika.

Ett längre reportage om bygget och dess tillkomst i Bergen kommer i vårt sommarnummer. I Norge finns det politisk enighet, medan det nu i Stockholm ska utredas för tredje gången om att ta fram ett renoveringsförslag för nationalscenen vid Gustaf Adolfs torg. För vår kulturminister **Parisa Liljestrand** (M) har gett Statens fastighetsverk i uppdrag att ta fram en plan som ska presenteras den 30 april. Det blir varken om- eller tillbyggnad och ändå säger ministern att man efter renoveringen ska kunna ge föreställningar i världsklass. Liljestrand vet naturligtvis inte vad hon talar om, eftersom Operan varken före eller efter ”renoveringen” kan samproducera med internationella scener rent tekniskt. Det blir knappt en tummetott.

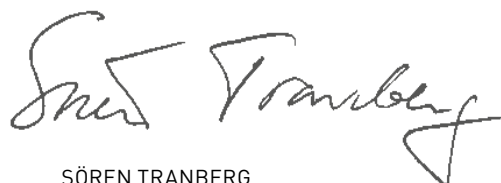
Det är här är min 99:e ledare och i och med nästa nummer har jag varit chefredaktör i tjugo år. Det kommer att uppmärksammas på något vis i sommarnumret. Inte minst tekniken och snabbheten har gått framåt under de här åren. Vi är numera väldigt aktiva på våra sociala medier (hemsidan, Facebook och Instagram). Och vi kommer i nästa nummer att presentera nya tekniska landvinningar – en ny supermodern hemsida och andra funktioner för våra läsare.

Under de här åren har jag sett hur de svenska operahusens kommunikationsavdelningar har vuxit och inte alltid med lyckat resultat. I nr 5/2022 skrev **Claes Wahlin** en krönika om avsaknaden av rollinstick till kvällens föreställning på Kungliga Operan. I Oslo får man instick men får läsa programmet på nätet. När dessa rader skrivs har jag precis sett premiären på *Fallet Makropulos* i Malmö och där saknar jag ett matnyttigt program. Det som fanns delades ut gratis. Den tidigare programredaktören, **Catarina Ek**, som gjorde utmärkte program, ansågs inte behövd och fick sluta. Det fick också hennes konstnärlige chef som fick sparken av teaterns styrelse.

I det aktuella Malmöprogrammet saknar jag en stor artikel om tonsättaren Leoš Janáček och hans operor överlag. Ofta hänvisas vi till nätet, men inte ens där finns något matnyttigt om detta. Det är inte för mig som man behöver skriva utförliga artiklar utan för publiken rent allmänt, inte minst när det gäller en sådan intrikat opera som *Fallet Makropulos*.

Det är Göteborgsoperans programredaktör **Lisa Iverstam** med en kunnig stab runt om som gör de mest matnyttiga programböckerna i landet. Gedigna artiklar med omsorgsfull design. Själv har jag haft förmånen att få skriva artiklar åt bland andra Kungliga Operan, Folkoperan, Norrlandsoperan, Stockholms konserthus och Nobelstiftelsen genom åren. Och det finns fler hugade och musikkunniga skribenter som skulle kunna råda bot på de magra programmen.

Med tillönskan om god läsning!

SÖREN TRANBERG
Chefredaktör och ansvarig utgivare

Foto: Nadja Sjeström

3

NOTISER

1 Barnföreställning inleder årets säsong på Drottningholms Slottsteater

Andreas T Olsson har skrivit och spelar huvudrollen i en poetisk fantasi om hav, musik och längtan efter äventyr.

Skol- och familjeföreställningen *Hum hum Hume* kretsar kring **Tobias Hume**, en skotsk soldat och sjökaptan som hamnade i Sverige i slutet av 1500-talet och blev vän med den svenske kungen. Han var också musiker och kompositör som på resorna genom Europa ständigt bar sitt kära instrument – *en viola da gamba*.

Idén till *Hum hum Hume* kommer från cellisten och viola da gambaspelaren **Mime Brinkmann**. Hon har också valt ut musiken till föreställningen – musikpärlor från 1600-talet. Musikerna **Elin Gabrielsson**, **Catalina Langborn** och **Olof Ander** medverkar tillsammans med Mime Brinkmann. **Sophie Helsing** regisserar och för scenografi och kostymer svarar **Christer Nilsson** och **Anna Kjellsdotter**.

Uppsättningen spelas i Déjeunersalongen som skol- och familjeföreställning för 7–10-åringar. Premiär den 3 maj och sedan ges 21 föreställningar till och med den 21 maj.

Produktionen har möjliggjorts med stöd från Stiftelsen Signatur och Jacob Wallenbergs stiftelse, Särskilda fonden.

2 Opera på Österbybruk spelar Dido och Aeneas i sommar

Opera på Österbybruk sätter upp **Henry Purcells** *Dido och Aeneas*. Uppsättningen regisseras av **Susanna Reuter**. Rollen som Dido görs av mezzosopranen **Mathilda Bryngelsson**, som är en ny bekantskap för Österbybrukspubliken. Aeneas sjungs av **Joseph Mossop** och **Alexandra Linde** gestaltar Didos förtrogna, Belinda. Kostymdesigner är **Gabriella Wetter Burman**. Dirigenten **Niklas Tamm** leder Österbybruks operakör och orkester.

Dido och Aeneas framförs med en rekonstruktion av den förlorade prologen, där **Nahum Tates** libretto kompletteras med musik ur flera av Purcells andra mästerverk, som *King Arthur*, *The Fairy Queen* och *Birthday Ode for Queen Mary*.

Premiären på *Dido och Aeneas* äger rum den 6 juli och sedan följer ytterligare två föreställningar den 8 och 9 juli.

3 Turandot på Malmö Opera nästa säsong

Sofia Jupither regisserar **Giacomo Puccinis** *Turandot* på Malmö Opera, premiär den 3 februari 2024. Puccinioperan spelades senast i Malmö 2004. Den aktuella uppsättningen är en samproduktion med Finlands nationalopera i Helsingfors. Scenograf är **Erlend Birkeland**. För kostym- och maskdesign svarar **Maria Geber**, medan **Ellen Ruge** ansvarar för ljussättningen. Vem som ska dirigera är inte klart i nuläget.

Den franska sopranen **Anne Derouard** sjunger Turandot. **Daniel Johansson** gör prins Calåf, medan **Solen Mainguené-Grünkorn** och **Kine Sandtrø** alternerar som Liù. Trion Ping, Pang och Pong görs av **Jonah Spungin**, **Per Lindström** och **Conny Thimander**.

4 Norma återkommer på Folkoperan

Norma med **Julia Sporsén** i titelrollen återkommer med tre föreställningar på Folkoperan den 30 maj, 1 och 3 juni som en del av Scenkonstbiennalen.

Vincenzo Bellinis opera *Norma* med två starka kvinnor i centrum är ett av operalitteraturens mest intensiva triangel-dramer och utspelar sig i en veritabel krutdurk av känslor, svek, krig och besatthet. En avskalad och intensiv personregi signerad **Eirik Stubø**, en flygande orkester på tidstroga instrument och nya sätt för sångarna att ta sig an bel cantotraditionen fick såväl publik som press att hylla uppsättningen när *Norma* hade dubbelpremiär i höstas.

Förutom Julia Sporsén medverkar **Ann-Kristin Jones** (Adalgisa), **Daniel Svenson** (Pollione) och **Johan Schinkler** (Oroveso). Folkoperans musikchef **Henrik Schaefer** dirigerar.

5 Nibelungens ring i Oslo 2026–28

Den Norske Opera inleder sitt *Ringens*-bygge med *Rhenguldet* våren 2026 och avslutar med *Ragnarök* 2028. Senast *Ringens* spelades i Oslo var 1993–96, då i det gamla operahuset vid Youngstorget.

Den nya *Ringens* regisseras av **Christof Loy**. Dirigent blir **Edward Gardner**, som tillträder som chefsdirigent på operan i *Bjørvika* hösten 2024.

Biljettförsäljningen startar under våren 2025.

6 Omer Meir Wellber ny GMD på Hamburgoperan

Den 41-årige israeliske dirigenten **Omer Meir Wellber** har utsetts till chefsdirigent på Hamburgoperan från och med hösten 2025. Han är sedan den 1 september 2022 musikchef vid Wiener Volksoper, en tjänst som han kommer att upprätthålla fram till augusti 2027. Nyligen dirigerade han *La traviata* på Volksoper.

Wellber är en av vår tids spännande dirigenter. Han har varit assistent hos **Daniel Barenboim**, både vid Staatsoper Unter den Linden i Berlin och Teatro alla Scala i Milano. Till härom året var han förste gästdirigent vid Semperoper i Dresden och chefsdirigent för BBC Philharmonic i London. Omer Meir Wellber har också dirigerat Sveriges Radios Symfoniorkester.

7

7 Konserthuschefen Stefan Forsberg planerar för pension

Det stundar chefsbyte i Ivar Tengboms blå konserthus vid Hötorget i Stockholm. Efter 21 år som chef för Konserthuset och vd i Konserthusstiftelsen går **Stefan Forsberg** i pension sommaren 2024. Konsertsäsongen 2023/24 blir hans sista.

Troligen finns det i dag ingen konserthuschef som suttit längre på en liknande post. Under Forsbergs tid har verksamheten vuxit, publikt, i antal programpunkter, i räckvidd och bredd. Inte minst abonnemangsförsäljningen som nära nog har fördubblats, från cirka 5 000 abonnemang 2003 till dagens 9 500.

8 Bengt Hall gör comeback som tillfällig chef på Malmö Opera

Bengt Hall slutade visserligen som chef för Malmö Opera 2017. Men nu är han tillbaka som tillförordnad vd och konstnärlig ledare för teatern. Han tillträdde sitt nya uppdrag den 1 mars.

Nyligen beslöt styrelsen för Malmö Opera om ett omtag i rekryteringen av en ny vd och konstnärlig ledare. **Carina Ostrander** har sedan **Michael Bojesen** förlorade styrelsens förtroende och avgick i april förra året agerat som tillfällig vd. Det som var tänkt att vara ett kort förordnande har dragit ut på tiden och Ostrander har därför bett styrelsen om att bli entledigad från posten. Hon har suttit på tre stolar – tillförord-

nad vd, administrativ chef och chef för Publikutvecklingsavdelningen – och vill nu fokusera på det senare uppdraget.

Bengt Hall var chef för Malmö Opera 2009–2017. Han har också varit chef för Kungliga Operan i Stockholm 1996–2004 samt kulturdirektör i Malmö 2004–2009. Sedan ett antal år är han knuten till Birgit Nilsson-museet och arbetar bland annat med Birgit Nilsson-konserterna i Svenstad, Båstad.

Halls huvudsakliga uppgift blir att underhålla det dagliga arbetet och den långsiktiga planeringen tills en ny vd och konstnärlig ledare är utsedd och kan ta över.

8

9 Ann-Kristin Jones årets Jussi Björlingstipendiat

Mezzosopranen **Ann-Kristin Jones** har studerat vid Musik konservatoriet i Falun, Norges Musikhögskola i Oslo och Operaakademiet i Köpenhamn samt tagit diplomutbildning vid Det Kongelige Danske Musikkonservatorium i Köpenhamn. Hon debuterade redan under studietiden i titelrollen i Händels *Orlando* vid Den Ny Opera i Esbjerg.

Därefter har hon framträtt på Malmö Opera, Drottningholms Slottsteater, Operan i Kristiansund, Kungliga Operan och inte minst på Göteborgsoperan, där hon numera ingår i ensemblen. Här har Jones bland annat gjort Sextus i *Julius Caesar*, Bradamante i *Alcina*, Cherubin i *Figaros bröllop*,

Dorabella i *Così fan tutte*, Maffio Orsini i Donizettis *Lucrezia Borgia*, Gertrude i *Hamlet*, Kompositören i *Ariadne på Naxos*, Rosina i *Barberaren i Sevilla* och Josefa i Daniel Börtz' opera *Goya*, urpremiär 2009. I höstas sjöng Jones Adalgisa i den kritikerrosade uppsättningen av *Norma* på Folkoperan. I vår har hon varit aktuell som Carlotta i Richard Strauss *Die schweigsame Frau* på Göteborgsoperan.

Sångerskan är också verksam som solist i konsert- och oratoriesammanhang runt om i Norden. Hon har en omfattande repertoar i Bachs, Händels och Mozarts mässor, pas-

9

sioner och oratorier. Hon sjunger också orkestersånger av Wagner, Mahler, Berlioz och Zemlinsky.

Jussi Björlingstipendiet instiftades 1967 och förvaltas av Kungliga Teaterns Solister. Sedan 2009 bidrar Anders Walls stiftelse med stipendiesumman. Årets stipendium, som är på 125 000 kronor, delas ut vid en konsert på Confidencen, Ulriksdals slottsteater, den 4 maj.

10 Kungliga Filharmonikerna spelar Naumanns opera Gustaf Wasa

Den tyske tonsättaren **Johann Gottlieb Naumann** blev kallad till det svenska hovkapellet efter att Gustav III fått en idé om en opera. Kungens vision blev till verklighet och 1786 uruppfördes *Gustaf Wasa*, som länge var Sveriges nationalopera. Naumann kombinerade det bästa från italiensk och fransk stil i musiken och menade att operan skulle bli hans mästerverk. Denna pärla med sällan hörd musik ges nu i en konsertant version i Stockholms Konserthus den 11 juni.

Bland sångarna kan nämnas sopranerna **Elin Rombo** och **Hillevi Martinpelto**, tenorerna **Michael Weinius** och **Joel Annmo** samt barytonen **Karl-Magnus Fredriksson**. Medverkar gör även Gustaf Sjökvists kammarkör. **Tobias Ringborg** dirigerar.

11 Åland Opera Festival spelar två operor i sommar

Åland Opera Festival grundades 2021 och efter de två senaste åren med konserter producerar man i sommar två operor. *Tosca* framförs på den Stora scenen på utomhusscenen vid Stallhagen med 650 platser den 4 och 5 augusti.

Uruppförandet av kammaroperan *Orlando*, som komponerats av **Johanna Almark** och bygger på Virginia Woolfs bok, spelas på geodesiska domen som har 130 platser. *Orlando*, som är komponerad för sju musiker och en sångare, spelas den 3 och 6 augusti.

I *Tosca* sjunger **Magdalena Hinterdobler** titelrollen, festivalledaren **Dan Karlström** är Cavaradossi och **Tuomas Pursio** gör Scarpia. För regin svarar **Juulia Tapola**. **Jonas Rannila** dirigerar Ålands Festspelorkester. www.opera.ax :||

Sören Tranberg

Spelåret

2023/2024

Den flygande
holländaren

Göteborgsoperan

TEXT: SÖREN TRANBERG

Göteborgsoperan inleder säsongen på Stora scenen med en nypremiär på Nabucco den 26 augusti. Totalt blir det nio föreställningar t.o.m. den 23 september. Den italienske dirigenten Giancarlo Andretta alternerar med det lettiska unga stjärnskottet Aivis GreTERS. Mats Persson gör Nabucco, Tomas Lind Ismaele, Mats Almgren Zaccaria, Katarina Giotas Fenena och Zoya Tsererina som sjunger Abigailles ”röstmördarparti”.

Tonsättaren **Paula af Malmberg Wards** och librettisten **Kerstin Perskis Mytomania** är en opera om en skrupelfri stjärnkirurg. Tenoren **Joachim Bäckström** gör rollen som den manipulative Francis. Hans hustru Rita sjungs av mezzosopranen **Ann-Kristin Jones**. **Kerstin Avemo** gör rollen som terapeuten Nelly, dramats egentliga huvudperson. Nelly slits mellan sanning och lögn i sin kamp att få alla att förstå att den upphöjde kirurgen är en mytoman. I övriga roller **Åke Zetterström** och **Ingrid Tobiasson**. Regissören **Clara Svärd** och det konstnärliga teamet har tagit fasta på dramats thrillerartade handling. Dirigent är **Andreas Hanson**, som dirigerat flera urpremiärer, bland annat af Malmberg Wards *Triumf och tragedi* på Kungliga Operan. Urpremiär den 8 oktober och sedan spelas verket åtta gånger t.o.m. den 9 november.

Säsongens andra operapremiär blir **Mozarts Don Giovanni**. Regissören **John Fulljames**, tidigare konstnärlig chef på Det Kongelige Teater i Köpenhamn, låter sin uppsättning utspela sig på ett modernt hotell – ett samhälle i miniatyr och en tillfällig mötesplats för rika men rotlösa människor i jakt på självförverkligande. I titelrollen alternerar **Palle Knudsen** med **Hannes Öberg**. **Ida Falk Winland/Susanna Stern** (Donna Anna), **Katarina Karnéus/Ann-Kristin Jones** (Donna Elvira), **Vassilis Kavayas/Viktor Johansson** (Don Ottavio), **Mia Karlsson/Sofie Asplund**

(Zerlina), **Kristian Lindroos** (Masetto) **Markus Schwartz** (Leporello) och **Mats Almgren** (Kommendören). Detta är en samproduktion mellan Grekländs nationalopera i Aten, Det Kongelige Teater i Köpenhamn och Göteborgsoperan. Finländaren **Ville Matvejeff** alternerar med Göteborgsoperans husdirigent, **Aivis GreTERS**. Premiär den 2 december och totalt spelas Mozart-operan 15 gånger t.o.m. den 11 februari 2024.

Säsongens Wagneropera blir en nyuppsättning av *Den flygande holländaren*. Den här uppsättningen, i regi av sydafrikanen **Alessandro Talevi**, utspelar sig i vår tid, när klimatförändringar och stigande havsnivåer väckt havets faror till liv igen. En virvelström tar holländaren genom århundraden av kolonisation och exploatering för att landa i ett modernt, industriellt havslandskap. Titelrollen görs av amerikanen **Craig Colclough**, **Mats Almgren** sjunger Daland och **Kjell Støa Erik**. Wagnersopranen **Åsa Jäger** Göteborgs- och rolldebuterar som Senta. Hon har haft stora framgångar som Brünnhilde i både *Valkyrian* och *Siegfried* i tyska Coburg. *Den flygande holländaren* dirigeras av den internationellt framgångsrika **Alevtina Ioffe**, som senast dirigerade *Hoffmanns äventyr* på Göteborgsoperan. Några föreställningar dirigeras av **Aivis GreTERS**. Premiär den 17 februari och därefter ankrar holländaren vid Packhuskajen tio gånger t.o.m. den 4 april.

Därpå följer fransk barockopera i form av **Jean-Philippe Rameaus** *Platée*, som är en tragikomisk satir över skönhetsideal. Jupiter (**Mattias Ermedahl**) vill lura sin svartsjuka hustru Juno (**Ann-Kristin Jones**) genom att få henne att tro att han ska gifta sig med den anskrämliga träsknymfen Platée. Nymfen blir överlycklig och tackar ja till gudens frieri, omedveten om att hon är offer för en grym komplott. Gudar och djur går samman för att håna Platée, som får lära sig den hårda läxan att aldrig tro att man är något. Titelrollen sjungs av **Anders J. Dahlin**, framstående i det ovanliga röstfacket haut-contre (fransk hög tenor). Han får sällskap av bland andra *La Folie* – tokeriet självt –, en roll som gestaltas av koloratursopranen **Sofie Asplund**. Med barockdirigenten **Paul Agnew**, som själv sjungit titelrollen tidigare, förhöjs musikens lätthet. Den prisbelönta tyske regissören **Andreas Kriegenburg**, internationellt verksam på högsta nivå, har en speciell blick för att skildra utsatta människor och därigenom väcka vår empati. Premiär den 16 mars och sedan ges uppsättningen åtta gånger t.o.m. den 18 april.

Tosca får ny premiär den 27 april med **Carolina Sandgren** i titelrollen, **Tomas Lind** sjunger Cavaradossi och **Mats Persson** gör Scarpia. Den italienske dirigenten **Giordano Bellincampi** alternerar med **Aivis Greters**. Puccinoperan spelas sju gånger t.o.m. den 26 maj.

Säsongens sista ny premiär blir **Gaetano Donizettis** *Viva la mamma*, som ironiserar över svårigheter som kan uppstå inför en operapremiär och parodierar de klassiska operakaraktererna. Galenskaparnas **Claes Eriksson** står för regi och svensk text i denna uppsättning som hade premiär våren 2022. Mamma Agata görs av **Åke Zetterström** och Prima donna av **Mia Karlsson**. Det blir fem föreställningar mellan den 23 maj och 8 juni.

Arnold Schönbergs *Pierrot Lunaire* återkommer med **Kerstin Avemo**, som svarar för idé, koncept och regi. Uppsättningen hade en bejublad premiär hösten 2021. Nu ges den på turné i Västra Götalandsregionen och på Göteborgsoperans lilla scen mellan den 25 april och 10 maj i totalt tio föreställningar.

Musikalen *Wicked* får sin Sverigepremiär den 16 september. För musiken och sångtexterna svarar **Stephen Schwartz**. Fram till den 24 april spelas musikalen 93 gånger.

Barn & Unga på Göteborgsoperan har en omfattande verksamhet. Tonsättaren **Johanna Fridolfssons** och librettisten **Malin Agheds** opera *Sandvargen* efter *Stora boken om Sandvargen* av **Åsa Lind** får ny premiär den 2 februari. *Sandvargen*, i regi av **Emelie Sigelius**, vänder sig främst till barn mellan sex och tio år. Barnoperan spelas t.o.m. 27 mars på turné i Västra Götalandsregionen och på Göteborgsoperans lilla scen.

Göteborgsoperans orkester bjuder på fyra orkesterkonserter under säsongen. Även teaterns romansserie *Grandi voci* på Stora scenen bjuder på fyra konserter. Först ut är sopranen **Johanna Wallroth** den 10 september. Den 10 oktober framträder tenoren **Michael Weinius** tillsammans med pianisten **Roland Pöntinen**. Den 23 januari blir det konsert med tenorerna **Anders J. Dahlin** och **Paul Agnew**. Avslutningsvis den 10 mars sjunger mezzosopranen **Katarina Karnéus** bland annat **Alma Mahler**-sånger tillsammans med en instrumentensemble. :|| www.opera.se

*Sidan 10: Den flygande holländaren. Foto: Lennart Sjöberg.
Mytomania. Foto: Lennart Sjöberg.
Platée. Foto: Lennart Sjöberg.*

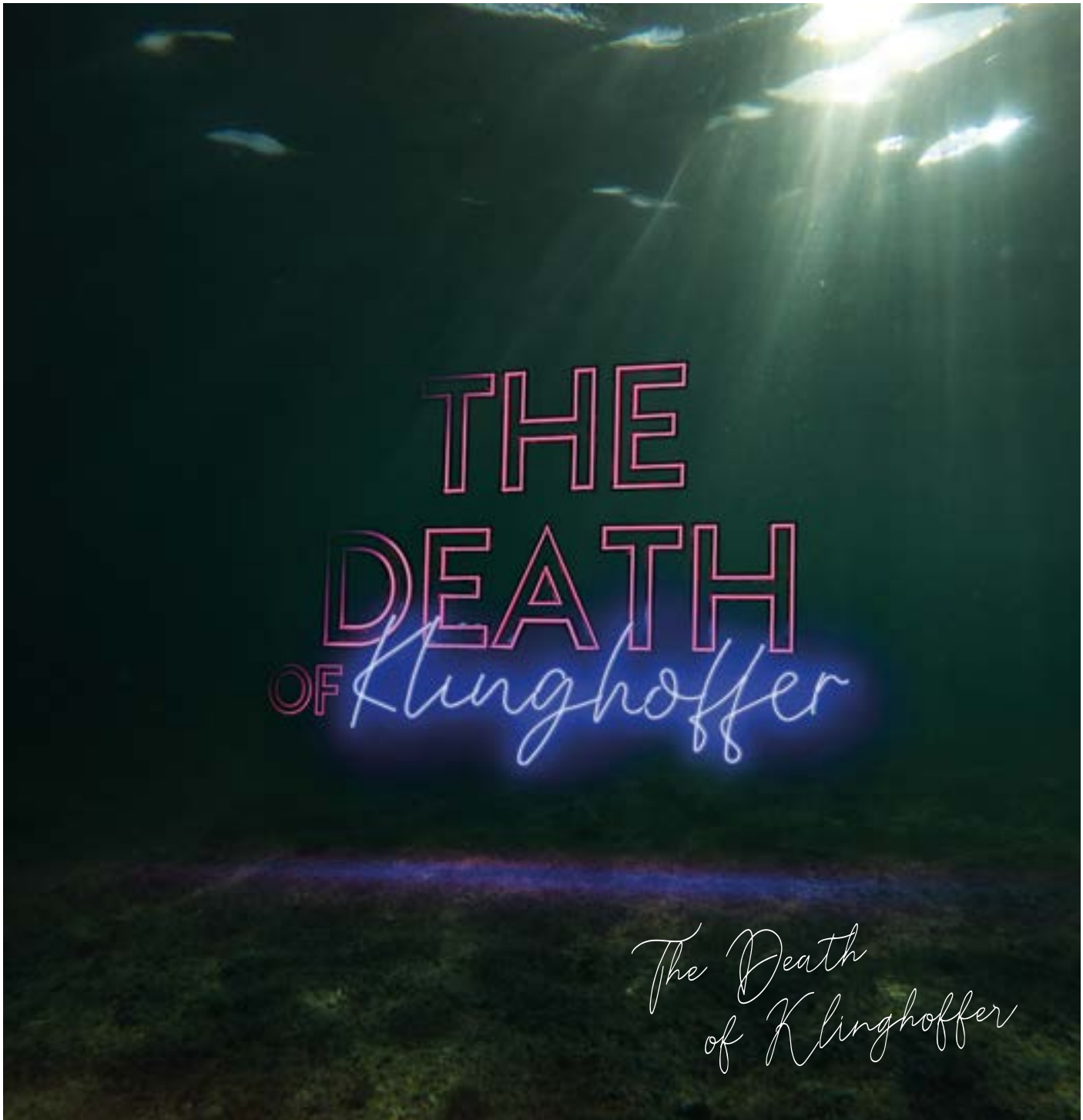

Illustration: Greta Rönneskog.

Norrlandsoperan

Norrlandsoperan i Umeå satsar på nutida musikdramatik nästa säsong. Först ut är Hamlet som bygger på Shakespeares mest kända verk. Nu i unik skrud som en rolig och allvarsam opera med nykomponerad musik av Ylva Fred och i regi av Gustav Englund, som även ansvarar för libretto och koncept. Bland solisterna återfinns Veronica Janunger och Martin Lissel. Uppsättningen är ett samarbete med Suitcase Opera i Umeå. Hamlet spelas mellan den 29 och 31 augusti på Studioscenen.

Därefter följer *Sylvia* som är inspirerad av **Sylvia Plaths** roman *Glaskupan*. Det är en berättelse med rapp dialog och en hel del humor. *Sylvia*, som är komponerad av **Andrea Tarrodi**, är ett samarrangemang med Piteå Kammaropera. För librettot svarar **Katarina Aronsson**. Regissör är **Eva-Maria Melbye** och allt dirigeras av **Cathrine Winnes**. Sångarnas namn kommer att meddelas senare. Premiär den 10 oktober.

Höstens stora premiär blir det första svenska framförandet av **John Adams** *The Death of Klinghoffer*. Operan hade världspremiär på La Monnaie i Bryssel 1991. Sedan dess har Adams opera varit en modern klassiker. Operan är baserad på kapningen av Achille Lauro, då ett italienskt kryssningsfartyg som kidnappades av PLO 1985 och mordet på den rullstolsbundne, judisk-amerikanske passageraren Leon Klinghoffer. Idén till operan utarbetade Adams tillsammans med librettisten **Alice Goodman** och den amerikanske regissören **Peter Sellars**. Enligt Adams handlar det om en passionshistoria i Bachs tradition. Den centrala handlingen utgörs nämligen inte av terroristernas kupp, utan av kören som ger uttryck för såväl de döda som natur- och världsanden. Verket har en mystisk dimension. Paret Klinghoffer gestaltas av **Olle Persson** och **Charlotte Hellekant**. I övriga roller: **Linus Flogell**, **Susanna Levenon**, **Saga Fribyter**, **Luthando Qave** och **Amie Foon**. Regisserar gör tyskan **Verena Stoiber**, medan **Jessica Cottis** dirigerar Norrlandsoperans symfoniorkester. Spelperiod: 8 oktober till 14 november.

Den stora operasatsningen under vårvintern 2024 blir **Daniel Nelsons** opera *Stolthet och fördom* – ett verk som hade sin urpremiär på Vadstena-Akademien sommaren 2011. Operan, med libretto av **Sofia Fredén**, bygger på **Jane Austens** ikoniska berättelse om Elizabeth Bennet och Mr Darcys krokiga väg till äktenskaplig lycka. Regissör är även denna gång **Clara Svärd**. För scenografi och kostymdesign svarar **Marika Feinsilber**. **Ville Matvejeff** dirigerar tio solister och Norrlandsoperans symfoniorkester. I rollistan återfinns bland andra **Anders Lundström**, **Susanna Levenon**, **Ingrid Berg** och **Amie Foon**. Spelperiod: 3 februari till 2 mars. 📍 www.norrlandsoperan.se

Wernmland
Opera

I Karlstad inleder man nästa säsong med världspremiär på musikalen *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann*. De tre upphovsmännen är regissören **Markus Virta**, musikalartisten och textförfattaren **Johan Hwatz** och kompositören **Pierre Oxenryd**. *Hundraåringen* bygger på författaren **Jonas Jonassons** succébok. Han har tillsammans med förlaget **Colombine** samtyckt till trions förfrågan om att låta bokens handling bli ett musikalämne. **Christer Nerfont** gör den hundraårige Allan, medan **Gustav Gälsing** gestaltar den yngre Allan. I övriga roller: **Erik Gullbransson**, **Cecilie Nerfont**, **Peter Gröning**, **Siw Erixon**, m.fl. Spelperiod: 28 september till 31 december.

Säsongens stora operapremiär blir **Giacomo Puccinis** *Tosca* med **AnnLouice Lögdlund** i titelrollen. Dirigent är italienskan **Daniela Musca**, som i Sverige dirigerat *Rigoletto* på Kungliga Operan och symfoniorkestrarna i Göteborg och Norrköping. Regissör är **Daniel Kramer**, som tidigare varit konstnärlig chef för **English National Opera** i London. 📍 www.wermlandopera.com

Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann.
Illustration: Robert Hammar.

Julia Sporsén

TEXT: SÖREN TRANBERG

OPERAs Sören Tranberg har träffat Julia Sporsén, som nu är aktuell som Judith i Béla Bartóks Riddar Blåskägg på Folkoperan. Intervjun ägde rum på teatern efter en repetition.

Julia Sporsén är uppväxt i Göteborg och föddes rakt in i en opera- och musikerfamilj. Båda föräldrarna, Camilla Staern och Torgny Sporsén, var operasångare. Morfar Gunnar Staern var en av våra mest rutinerade operadirigenter och mormor Dagny Holtsberg var en betydande musikpedagog. Morbror är tonsättaren Benjamin Staern.

Men sången var inte självklar från början för Julias del.

– Redan tidigt spelade jag teater och piano. Via amatörteater sökte jag in till skådespelarutbildningen vid scenskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö, men kom inte in. Då bestämde jag mig för att ge sången en chans och det var kring millennieskiftet.

– Då sökte jag in till musiklinjen vid Vadstena folkhögskola. Där gick jag ett år. Därefter blev det några år på Operastudion i Stockholm. Sedan var jag i Italien under en månad både för att lära mig språket och vidareutbilda mig i sång. Väl hemma sökte jag in till Operahögskolan men blev inte antagen.

”Jag fick träna mycket yoga för att klara av strapatserna.”

Var det därför du sökte dig till England?

– Ja! Jag sökte till Royal Academy of Music i London och kom in. Utbildningen var treårig. Här lyckades jag få en agentur, Rayfield Allied, att bli intresserad av mig. Det är fortfarande min agentur.

Du debuterade i England ...

– Först engagerades jag vid English National Opera i London som Young Artist. Det var en sprängbräda att få göra både småroller och större partier samt att även vara cover. Min debut var som Donna Anna i *Don Giovanni* med English Touring Opera.

Efter debuten hade du flera engagemang på ENO?

– Där gjorde jag Katya i Mieczyslaw Weinbergs *The Passenger*, Livia i Detlev Glanerts *Caligula*, Rosalinda i *Läderlappen* och titelrollen i Bohuslav Martinůs *Julietta*, allt på engelska.

På Holland Park i London gjorde Julia Sporsén titelrollen i *Katja Kabanova*, Micaëla i *Carmen*, Gilda i *Rigoletto* och Nedda i *Pajazzo* samt Råven i *Den listiga lilla råven*.

Sedan kom din Sverigedebut ...

– Jag sjöng Micaëla i Kungliga Operans *Carmen*-uppsättning 2012.

I England var du med om några uruppföranden också.

– På ENO var jag med om uruppförandena av Torsten Raschs *The Duchess of Malfi* i rollen som Julia och som Antigone i Julian Andersons *The Thebans*. Sedan ville jag hem till Sverige igen och kom tillbaka 2015.

Då väntade Skandinavienpremiären på John Adams The Flowering Tree på Göteborgsoperan.

– Det var en fysiskt utmanande produktion, där jag stod stilla länge och var nere på knä runt ett träd. Jag fick träna mycket yoga för att klara av strapatserna. Fem år senare gjorde jag Pat Nixon i John Adams *Nixon in China* på Scottish Opera med dirigenten Joana Carneiro, som var väldigt inspirerande att jobba med.

På Göteborgsoperan har du gjort flera betydande roller ...

– Jag gjorde Ingeborg i Elfrida Andrées *Friithjofs saga*, som gavs konsertant.

2

Och förra säsongen gjorde du en mycket omtalad Elsalill i Herr Arnes penningar. Vilka är dina intryck från den produktionen?

– Det blev en stor succé och det berodde på flera faktorer. Mattias Ermedahls fina regi och Lars-Åke Thessmans scenografi med ett islågt hav. Gösta Nystroems *Herr Arnes penningar* är en lokalopera med konstnärlig förankring i Bohuslän. Det är en bra bearbetning som på ett unikt sätt gav ett bra resultat. Nu var det här den tredje uppsättningen i Göteborg.

Först var den gjord som en radioopera med urpremiär 1959 och två år senare blev det scenisk premiär på Stora Teatern.

– Det spökas i operan och Mattias Ermedahl och jag pratade ofta om att de som tidigare varit med om att sätta upp operan liksom spökade vänligt för oss under repetitionerna. De tidigare sopranerna som gjort Elsalill, Rut Jacobson och Marianne Schell (1975) gick igen. De här artisterna har jag känt sedan barnsben. I juni ska jag göra en skivinspelning med Göteborgsoperans orkester under Patrik Ringborgs ledning. Han dirigerade ju *Herr Arnes penningar*, och i inspelningen tar vi med ett par bitar ur Nystroems opera.

På Folkoperan har vi sett dig i vitt skilda roller, som Violetta, Isolde och Norma.

– Det var fem år mellan produktionerna och mycket har hänt under tiden. I *Norma* hade vi ett nära och fint samarbete med regissören Eirik Stubø, som inte var intresserad av rollkaraktären

5

”Varje regissör som jag har arbetat med har betytt mycket.”

utan bara av skådespelaren. Han intresserade sig för det personliga dramat, där man inte kan gömma sig i stora körsccener. Uppsättningen gick hem i flera läger, såväl hos en ny publik som hos operanördarna. Det positiva med Folkoperan är att man kommer nära publiken, både rent fysiskt eftersom det inte finns något orkesterdike och genom språket eftersom allt sjungs på svenska. *Norma* kommer tillbaka i vår med tre föreställningar under Scenkonstbiennalen.

Hur förbereder du dig för en ny roll?

– När det gäller *Norma* var det ett långt förberedelsearbete. Jag hade inte tidigare tänkt mig att göra *Norma*. Jag var inte alls säker på att jag skulle sjunga i en bel canto-opera för koloraturena är svåra. Riktigt övertygad blev jag först strax före premiären. Rollen är också jobbig rent psykologiskt. Det var mycket textanalys. Det beror på vilka frågor man ställer. Jag fick ”knäcka” några nätter vilket var givande. För vad säger *Norma* i *Casta diva*-arian? En annan process kanske innehåller scenerier redan från repetitionsstart. Eirik Stubø, som gjorde sin operaregidebut, lärde sig nog en del om hur opera fungerar. Själv lärde jag mig framför allt hur extremt avslappnad man kan vara i sitt skådespeleri, trots

att man samtidigt sjunger en tekniskt avancerad roll. Jag hoppas att få jobba med Eirik igen, för det var ett mycket fruktbart samarbete. Det är viktigt att få jobba med bra personer.

– Varje regissör som jag har arbetat med har betytt mycket, i synnerhet om det finns en tydlig estetik. Då finns en möjlighet att utveckla nya sidor av sitt konstnärskap. Linus Fellbom hade i sin uppsättning av *Tristan och Isolde* hämtat inspiration från japansk no-teater. Här var det svårt att levandegöra en fysisk abstraktion.

– Inför *Herr Arnes penningar* läste jag Selma Lagerlöfs novell. Det är en ren kärlekshistoria i botten mellan förövaren sir Archie och offret Elsalill. Det kommer fram mer i novellen än i operan.

Hur skiljer sig svenskt och engelskt operaliv åt?

– Det är mycket svårare nu efter Brexit. Jag har inte haft något inplanerat i England på flera år. Engelskt operaliv påminner mycket om vårt rent skådespelarmässigt. Då är det större skillnad gentemot det tyska operalivet. Det är mer platt organisation i Sverige, medan det är mer effektivt i England. Inte lika långa

repetitionstider. På grund av pandemin blev det inte av att jag kunde göra Hanna Glawari i *Glada änkan* vid Holland Park i London, något som jag hade sett fram emot.

Vad väntar härnäst?

– Våren 2024 ska jag göra Paulina Slas i Jonas Forssells *Death and the Maiden* på Malmö Opera. Hösten 2024 väntar en stor roll på Göteborgsoperan, som inte är offentliggjord än.

Har du några roller som du gärna skulle vilja göra?

– Både Emilia Marty i *Fallet Makropulos* och Jenüfa. Det är roller som är utmanande inte bara sångligt utan de kräver också en stor scennärvaro. Poulencs *Vox humana* skulle jag också gärna vilja göra.

Du har en stor bredd när det gäller dina roller, ibland lite aparta figurer.

– Det är en stor spännvidd från Wagner, Verdi till svensk och nyskriven opera samt operett. Nej, någon spikrak rollista har det inte varit.

Nu är du aktuell med Judith i Riddar Blåskägg på Folkoperan. Vad ser du fram mot här?

– Det ska bli intressant att undersöka Blåskäggs beteende. Vad är det som driver honom? Det är lättare att förstå sig på Judith, tror jag. Problemet är Bartóks musik som tonalt är mycket svårare än Janáček's tonspråk. Det är ibland olika tonarter i sången och i orkestern. Det finns en höjdtton – ett högt C som ska tas från en låg tessitura. Det är en vokal utmaning.

Du är också fackligt aktiv som ordförande i sångaravdelningen inom Scen och film.

– Jag är ordförande sedan ett år tillbaka. Både arbetsgivare och politiker måste ta ett större ansvar för att kunna skapa hållbara karriärer för sångarna om operakonsten ska finnas kvar i Sverige. Långtidskontrakten får inte försvinna. I England har man bara pjäskontrakt, något som inte är eftersträvanvärt här. Facket måste var relevant och hålla kvar vid idén om samverkan.

– För egen del tog jag lite tid på mig som sångare på grund av ett enormt arv. Jag hade sett baksidorna med sångaryrket. Men det positiva med sången har alltid övervägt. Jag måste göra det här för att må bra. :||

6

JULIA SPORSÉN

Ålder: 46 år.

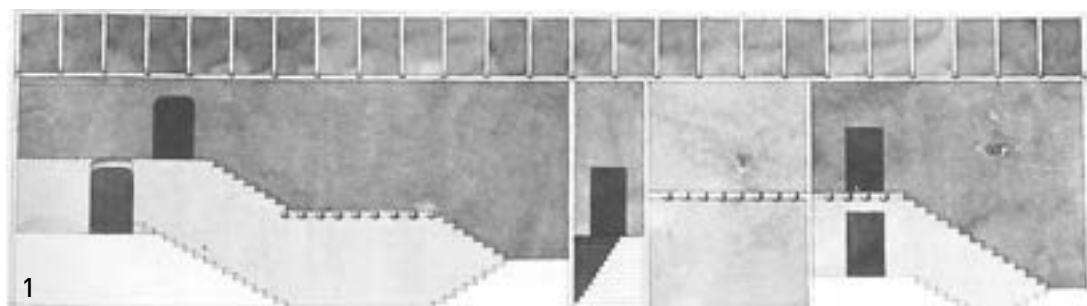
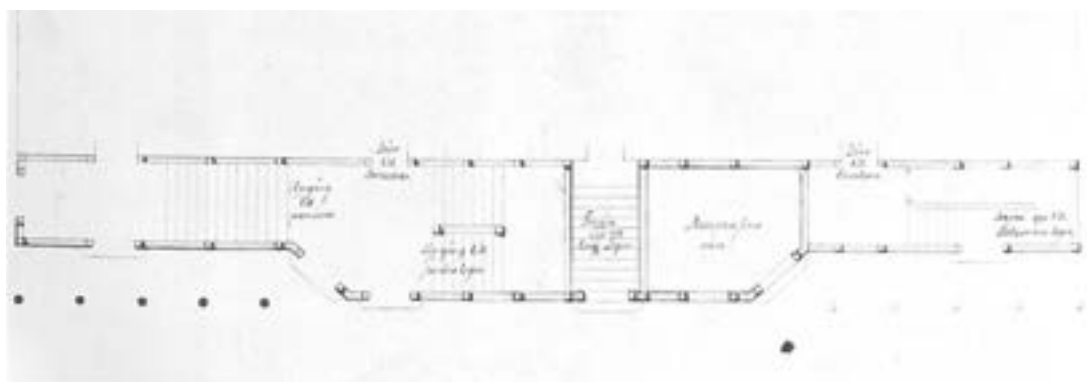
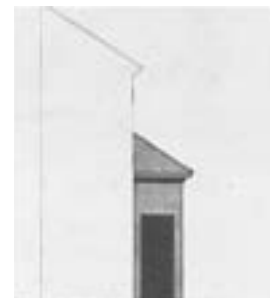
Bor: I Mölndal.

Familj: Make som är datautvecklare och två söner på tio och sex år.

Jobbar som: Lyrisk-dramatisk sopran.

Gör på fritiden: Är en stor kulturkonsument och ser mycket teater, opera, film och går på konstutställningar. Därtill mycket familjeliv och därför blir det inte så mycket fritid.

1. *Julia Sporsén i Norma, Folkoperan, 2021. Foto: Mats Bäcker och Nadja Sjöström.*
2. *Julia Sporsén i Tristan och Isolde, Folkoperan, 2020. Foto: Sören Vilks.*
3. *Anton Eriksson och Julia Sporsén i Herr Arnes penningar, Göteborgsoperan 2022. Foto: Lennart Sjöberg.*
4. *Sofie Asplund och Julia Sporsén i Herr Arnes penningar, Göteborgsoperan 2022. Foto: Lennart Sjöberg.*
5. *Julia Sporsén och David Francett i Norma, Folkoperan, 2021. Foto: Mats Bäcker och Nadja Sjöström.*
6. *Julia Sporsén. Foto: Radek Dranikowski.*

1

Den svenska operans födelse

TEXT: ERIK GRAUNE

Klockan 5 på eftermiddagen i Bollhuset den 18 januari 1773

Det rådde en febrig förväntan i den publik som satt samlad i det Stora Bollhuset på Slottsbacken den 18 januari 1773. Redan innan föreställningen började hade man slagits av en glad häpnad när man kom in i salongen. Stora delar av den upp till tänderna festklädda publiken hade tidigare i många år bevistat lokalen. Här hade man genomlidit allt tröttare skådespel av den franska teatertruppen eller om man tillhörde de lägre klasserna skrattade sig fördärvad åt Petter Stenborgs burleska komediarrangemang. Men alla hade också sett det långsamma förfallet i den lokal som redan

från Karl XII:s dagar iordningstälts som provisorium men som troget under hela 1700-talet fungerat som Stockholms viktigaste teaterscen.

Nu möttes man av en strålande glansfull salong, taket var målat himmelsblått och omgärdat av rosetter och ornament i rött och guld. De tre lograderna var hållna i en röd ton och prunkade av varierande prydnader och kulörer. Publiken som inneslöts av det fräscha nyrenoverade teatterrummet konkurrerade framgångsrikt i sin galautstyrrel.

Det som nu tilldrar sig de flestas blickar är ett exotiskt prunkande sällskap tronande i loger på första raden. Det är den tripolitanske ambassadören Hadschi Abderrahman Aga med följe och publiken håller säkert med Bellman som låter sin Fredman sjunga: *"Sicken Turk, se på den! Se hur Turbanen strålar Afpärlor, guld och nålar."*

Efter en halvtimme är det något annat som fångar allas uppmärksamhet: Mot den blåa bakgrunden i den härligt upplysta kungalogen, dekorerad med gyllene kronor avtecknar sig kungaparet, änkedrottning Lovisa Ulrika och prinsarna. Maestro Uttini vid klavecinen höjer handen och nu, äntligen, får den första svenska operan sitt elddop.

Lovisa Ulrika och den pregustavianska operan

Ja, hade man varit närvarande hade man i sanning kunnat instämma i Tegnér's poetiska tillbakablick över den gustavianska eran "Där låg ett skimmer över Gustafs dagar, fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill ...". Orden äger förvisso ännu giltighet men med sådana sönderciterade rader kan man väl i dag knappast inleda en essä över den svenska operans födelse. Vi försöker så här i stället och börjar lite tidigare:

"För några dagar sedan var jag på den franska komedien. Man spelade Voltaires Alzire. Jag tror att aldrig förr en pjäs har blivit så miss-handlad... Jag måste erkänna att det löjlige i föreställningen har roat mig mycket..., framför allt baletterna. Dansöserna hade gigantiska fötter och vad dansstegen beträffar visste de ej att sådana existerar."

Det är Lovisa Ulrika som i oktober 1744 skriver hem till Berlin. Hon har som nybliven kronprinsessa tillsammans med sin make

Adolf Fredrik sett en föreställning på Stora Bollhuset mittemot slottet på Slottsbacken. Detta bollhus hade redan 1699 tjänstgjort som provisorisk teaterscen för det mesta av det offentliga teaterutövandet i Stockholm. Det kommer så småningom bli säte för den händelse vars 250-årsjubileum vi nu firar. Sedan 1737 inhyste Bollhuset den första "professionella" teatertruppen på svenska språket, "Den svenska skådeplatsen" men även den spillra av en fransk trupp som nu gav sig i kast med att spela fransk tragedi för det nyförmälda kronprinsparet.

Efter att Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp 1743 blivit vald till svensk tronföljare friade han till den preussiska prinsessan Lovisa Ulrika och året därpå står bröllopet. Lovisa Ulrika var syster till Fredrik den store som älskade musik. Han spelade flöjt på professionell nivå och vid hovet i Potsdam utanför Berlin verkade en av de främsta italienska operaensemblerna. År 1743 står det nya operahuset vid Unter den Linden i Berlin färdigt; det kom då att vara Europas största. Säkert hade Lovisa Ulrika applåderat entusiastiskt redan två år tidigare när operahuset smyginvigdes med den storslagna italienska operan *Cleopatra e Cesare* av hovkompositören Carl Heinrich Graun.

När Lovisa Ulrika kommer till Sverige som kronprinsessa var hon alltså van vid ett mycket rikt kulturliv. När hon konfronteras med Stockholms teaterliv blir hon både chockerad och road över den låga nivån, vilket hennes många brev till brodern, ofta mycket spirituella och elaka, vittnar om. Efter att Fredrik I gått bort 1751 blev Adolf Fredrik kung. Lovisa Ulrika kommer nu som drottning att – efter förebild av sin bror Fredrik i Berlin – initiera ett betydande reformarbete, som ligger till grund för den gustavianska teatern och operan. Under Lovisas tid tillkom också slottsteatern på Drottningholm och Ulriksdal. Drottningholms Slottsteater uppfördes 1754 efter ritningar av Carl Fredrik Adelcrantz. År 1762 brann teatern ner men byggdes upp igen och stod färdig 1766 och är i dag en av världens äldsta i bruk varande teatrar.

Lovisa Ulrikas preferenser var vad gäller teater den franska talteatern. Opera var hon egentligen inte så intresserad av. Men skulle det vara opera så skulle det vara italiensk opera och nu kommer den ena efter den andra av italienska operaartister att droppa ner i Sverige. År 1754 kommer tenoren Giovanni Croce från ett i Köpenhamn gästande italienskt operasällskap. Året därpå kommer flera sångare, bland annat en ung kastrat och framför allt Francesco Uttini med sin operasjungande maka Rosa Scarlatti, brorsdotter till den neapolitanske operakompositören Alessandro Scarlatti. Under några år framfördes operor av kapellmästaren Uttini till texter av tidens främste librettist Pietro Metastasio med titlar som *Il re pastore* (senare även tonsatt av bland andra den unge Mozart) och *L'isola disabitata* (*Den öde ön*), också tonsatt av Joseph Haydn.

3

Den italienska operatrupperns försök att introducera den italienska barockoperan i Sverige blev kortvarigt. Redan efter några säsonger måste truppen av ekonomiska skäl lämna landet. Kvar blev dock den för vårt vidkommande mest betydelsefulla: Francesco Uttini, tjugo år senare kompositören till den första svenska operan, vars 250-årsjubileum vi firar i år.

Den unge kung Gustav och hans teaterplaner

Den 12 februari 1771 avled kung Adolf Fredrik på Stockholms slott, av hävd i sviterna av sitt legendariska intag av hetvägg, alltså semlor. När kronprins Gustav mottog beskedet om sin fars död och därmed förklarades som Sveriges konung befann han sig i en loge på operan i Paris. Man gav *Pirame et Thisbé*, en tragédie lyrique, en operaversion av Ovidius saga om Pyramus och Tisbe, skriven av François Rebel och François Francœur. Kungens första regleringsåtgärd kommer redan två dagar senare. Från Paris avgår ett bud till Stockholm om att avskeda den av modern Lovisa Ulrika engagerade franska teatertruppen.

Vilken var anledningen till detta för den teaterintresserade kungens så motsägelsefulla beslut? Gustav hade redan som barn skrivit och regisserat talpjäser på franska och det var den franska talteatern som stod hans hjärta närmast och utgjorde grunden för hans

kulturengagemang. Den nye kungen hade flera anledningar till detta. Kanske hade han redan nu en medveten kulturenreformatorisk vision om det svenska språket som grund för en självständig svensk teaterkonst. Vidare ville han vinna folkets sympati och popularitet. Gustav III hade rykte om sig att vara slösaktig och flärdfull. Nu ville han visa att han inte slösade bort den svenska statskassan på hovets nöjen.

När den tjugofemåriga monarken är tillbaka från Frankrike kommer han framsynt och målmedvetet med energi och effektivitet att reformera det svenska kulturlivet. Här har kungen hjälp av många, och ibland spelar rent tillfälliga omständigheter in. En av de första initiativtagarna var en sedan 1730-talet viktig gestalt i 1700-talets svenska teaterliv: skådespelaren och teaterdirektören Petter Stenborg, som – efter att på 1740-talet blivit avskedad från ”Den svenska skådeplatsen” i Bollhuset – fört en osäker vagabondtillvaro men outtröttligt uppfört komedier på svenska språket.

Nu ser Stenborg sin chans och vänder sig till kungen för att starta teaterverksamhet i Stora Bollhuset, som står tomt efter att de franska skådespelarna lämnat landet. Stenborg får tillåtelse att tillfälligt och i närvaro av kungen spela svenska bearbetningar av två franska komedier. Kvalitén lär ha varit minst sagt undermålig.

*"Gustav III hade rykte om sig
att vara slösaktig och flärdfull."*

5

Den blivande förste operachefen Gustaf Johan Ehrensvärd erinrar sig i sina minnesanteckningar om den svenska teaterns uppkomst vilket lidande föreställningen hade varit:

"Jag kan aldrig med ord beskriva hvad densamma plågade mig. Hörseln var sårad vid hvart ord. Acteurernes spel var så osmakligt at man icke utan bedröfvelig häpenhet kunde se detsamma."

Det märkliga var att publiken reagerade helt annorlunda, man applåderade och skrattade åt snart sagt varje ord och

"därigenom tycktes allmänheten bedja Hans Maj:t at sådant beskydda. Vid denna representation togs ock af Hans Maj:t beslutet att inrätta ett svenskt spectacle."

Ehrensvärds iakttagelser bekräftas av kungen själv, som vid Petter Stenborgs ansökan har skrivit *"Första anledningen till Svenska Operans insticktelse"*. Alltså inträffar det paradoxala att Petter Stenborgs undermåliga komediföreställning ändå blir en anledning för Gustav att på allvar förverkliga sina svenska teaterplaner.

Trots att kungens bildningsideal låg i det franska språket kommer således Gustavs övergripande kulturgärning att ägnas åt ett frigörande från franskt och annat utländskt inflytande för att skapa ett självständigt och välfungerande teaterspråk. Men varför börja med opera och inte talteatern som ju låg den unge kungens hjärta närmast? Kungen själv ger en förklaring:

"Det svenska språket är ännu allt för hårt, ovårdat, osmidigt, omusikalskt som sceniskt talspråk. För att mjuka upp det, ge det konstnärlig form och värdig deklamation finns säkert inget bättre medel än att sjunga det."

"Thetis och Pelée, som lär ha tagit fem timmar att spela, är fullt av tillagda visuella och dramatiskt tacksamma scener."

Även Ehrensvärds sirliga formuleringar förtjänar att citeras, kung Gustav valde *"at börja med det, hvarmed andra nationer slutat: att inrätta en stor opera. En opera som eger en behaglig och intagande musique... vänjer (man) sig härigenom småningom vid språket, minskar dess hårdhet genom en intagande musique... och så småningom ingår man en förlikning med sitt språk."*

När man tar del av den aktivitet, entusiasm och viljestyrka som rådde i Stockholm vid tillblivelsen av den svenska operan, alltifrån Gustavs trontillträde till uruppförandet av den första svenska operan den 18 januari 1773, inser man vilken makalös prestation detta var, inte bara i den svenska utan i hela operahistorien.

På mindre än ett år kommer man bokstavligen från ingenting till att prestera en stor operaföreställning, samtidigt som Gustav regisserar alla festligheter omkring sin egen kröning i maj 1772 och några månader senare i augusti en statskupp och upprätta ett helt nytt styrelseskick för Sverige!

Kungen själv står för ämnesvalet

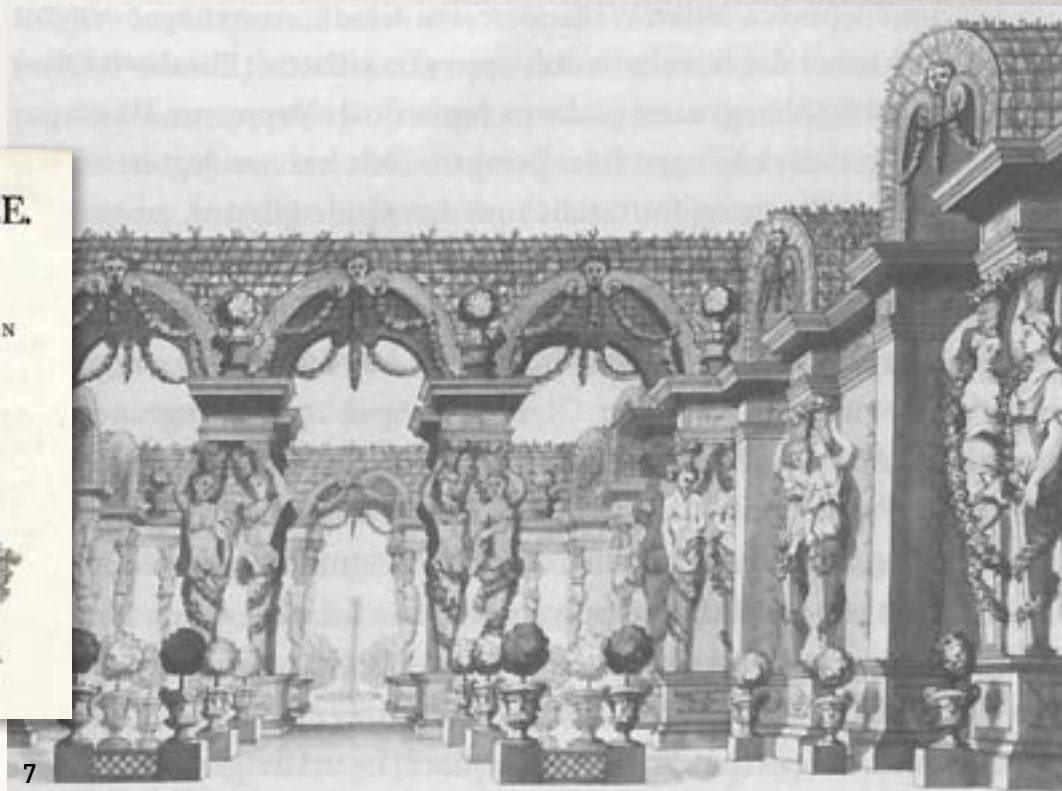
Men vad skulle denna opera, som alltså skulle frigöra det svenska språket från dess tungfotade barbari, handla om? I sitt val gick kungen ändå till franska förebilder: en opera av Pascal Collasse till libretto av Bernard Le Bovier de Fontenelle med handlingen hämtad ur den antika myten om havsgudinnan Thetis och hennes bröllop med Peleus, en jordisk man. Anledningen till Gustavs val lär ha varit att Ludvig XIV, Gustavs älsklingskung, hade låtit uppföra operan vid ett viktigt tillfälle 1689.

Thetis och Peleus är mest kända som föräldrar till Akilles, men operans handling är en fritt uppdiktad förhistoria om kärleksparets svårigheter att få till sitt bröllop, ett bröllop vars historia i sin förlängning kommer att leda till det trojanska kriget. Fontenelles viktigaste avvikelse från myten är en tillagd rivalitet mellan övergudarna Jupiter och Neptunus, som båda vill ha den vackra Thetis.

Marie-Christine Skuncke, som i *"Den svenska operans födelse"* gjort en jämförelse mellan Fontenelles libretto och Gustavs synopsis, visar hur kungen i sina avvikelser från den franska förlagan tydligt och medvetet genomdriver sina estetiska och konstnärliga preferenser och i viss mån även sina politiska intentioner. Operan som lär ha tagit fem timmar att spela är fullt av tillagda visuella och dramatiskt tacksamma scener. Gudarna gör entréer från himlen

6

7

och havet inte mindre än elva gånger, där de båda gudarna tävlar i att med hjälp av effektfulla stormscener och åskväder utsätta den stackars Peleus för spektakulär tortyr. Gustavs tillägg till den franska texten är dock att Neptunus viker sig och frivilligt avsäger sig sina anspråk på Thetis. Alltså lyckas Gustav redan här – om än i Neptunus förklädnad – identifiera sig med den ädle härskaren som vill folkets bästa, något som kommer att bli tydligare i de bägge senare Gustav-operorna.

Tillkomsten av *Thetis och Pelée* följer det schema som Gustav III kommer att använda sig av vid tillkomsten för samtliga operaverk under den kommande tjugoföråriga gustavianska eran. Framför allt i de stora historiska operorna om de två tidigare Gustaverna, Naumanns *Gustaf Wasa* och Voglers *Gustaf Adolf och Ebba Brahe*. Kungen själv står för ämnesvalet och den dramaturgiska bearbetningen. Han kan dock inte skriva vers och anlitar nu poeten Johan Wellander, som tidigare hade varit kungen behjälplig med sångtexter till Adolf Fredriks begravning och Gustavs egen kröning. Sedan anlitas en kompositör, alltid av utländsk härkomst, till att skriva musiken.

Maestro Francesco Uttini

Valet av den italienske hovkapellmästaren Francesco Uttini som kompositör till den första svenskspråkiga operan var naturligtvis inte helt självklart. Saken var nog helt enkelt den att det inte fanns någon annan att tillgå. Och Gustav hade säkert sina dubier. Hans operasmak låg ju som bekant åt den franska operan med sitt fokus på det franska språket, stora balett- och körsccener och storslagna scenarrangemang som avstannade handlingen. Uttini var skolad i den neapolitanska opera serian med långa virtuosa soloarior, ofta ämnade för halsbrytande sångliga cirkuskonster avsedda för operans oöverträffade megastjärnor: kastraterna. Men den gode Uttini fick snällt anpassa sig till kung Gustavs franskinriktade

operasmak med den påföljden att den första svenska operan resulterade i en stilmässigt märklig men väl fungerande syntes av franskt, italienskt och svenskt.

Och det finns mycket att göra. Praktiskt taget ingenting av allt som behövs för att skapa opera fanns att tillgå. Hovkapellet befinner sig i bedrövligt skick, men man lyckas slå ihop orkestern vid Musikaliska Akademien med Hovkapellet. Man engagerade utländska professionella musiker och får på kort tid ihop en fungerande orkester, ledd av en av de kvarvarande från Lovisa Ulrikas italienska operatrupp, nämligen Francesco Uttini, som nu kan betitlas hovkapellmästare. Listan över alla de scenografer, dekomålare, byggmästare och entreprenörer som tydligt entusiastiskt och ivrigt samarbetade för att medverka till den svenska operan är lång. Kompetenta körsångare behövde letas upp och engageras. Dessutom måste Bollhuset renoveras.

Elisabeth Olin och Carl Stenborg

En fråga som osökt inställer sig: Om Sverige var så dåligt rustat för alla aspekter av skapandet av opera, hur kunde man hitta sångare för denna avancerade konst som aldrig tidigare frambragts i vårt land? Ett självklart val till primadonna var Elisabeth Olin, född 1740, redan en etablerad sopran som beundrades av Stockholmspubliken och av utländska gäster och som jämfördes med de allra största internationella stjärnorna. I hjälterollen hade man Carl Stenborg, son till nyss nämnde Petter Stenborg, sen barnsben verkande i teaterlivet, en erkänt begåvad skådespelare och i besittning av en behaglig tenorbaryton som nog kunde fungera, även i krävande operasammanhang.

Man kunde tänka sig att det kungliga erbjudandet vore nog för att gladeligen och hedrat tacka ja, men så var inte fallet. Här stöter

"I sin dubbla funktion som kung och författare vill Gustav III åstadkomma en reform av det svenska språket genom musik och därmed upprätta en självständig teaterkultur."

man på hinder som tydligt visar på teaterns ställning i det svenska samhället. Elisabeth Olin, som var gift med advokaten Gabriel Olin, titulerades assessorska och hon tvekade länge att anta kungens anbud. Hon hade ju under lång tid uppträtt offentligt på konserter, men var det tillrädligt i hennes ställning att verka i så moraliskt tvivelaktiga sammanhang som på teaterscenen? Likartade dubier ansatte Carl Stenborg, även om han som hovkanslist konstigt nog hade tillåtelse att verka vid teatern. Till slut lät sig båda övertalas och visade sig mer än väl mogna för uppgiften. De kommer i minst ett decennium vara den nya svenska operans första stjärnor.

Resultatet blev över förväntan. Om *Thetis och Peléas* stora succé finns rikliga, detaljerade och personliga iakttagelser. Operan spelades tjugo gånger för utsålda hus och återkom i olika revideringar flera gånger under de kommande åren. Ett gott bevis på framgången var att man snart gjorde en parodi på operan under namnet *Petis och Télé*. Denna spelades med stor framgång på den outröttlige Petter Stenborgs teater i Humlegården och kung Gustav lär ha varit mycket road.

Teaterkungens roll i vår operahistoria

Gustav III är som vi vet en av de mest omskrivna av alla svenska monarker. Litteraturen kring hans gåtfulla och motsägelsefulla personlighet slutar aldrig att fascinera och är fortfarande föremål för vitt skilda tolkningar och analyser. Var han en despot med orealistiska stormaktsdrömmar som tvingade in Sverige i huvudlösa krig? Eller var han bara den tjugande teaterkungen, homosexuell och/eller impotent, kyligt intellektuell, en genial teaterman med konstnärlig intuition men med en både fränstötande och tilldragande karisma?

Var han så införlivad med sina teatermasker att någon skillnad mellan den äkta personligheten och de spelade rollerna inte går att urskilja? Detta menar Erik Lönnroth i sin tongivande biografi, talande nog betitlad "Den stora rollen. Kung Gustaf III spelad av honom själv". Lönnroth skildrar en kung, lidelsefullt intresserad av teater och litteratur, som formar sin gärning efter historiska och litterära förebilder. För honom blev kungagärningen ett hero-

8

iskt rollspel, en underbar verklighetens teater där han ikläder sig olika roller, helst som sina två tidigare Gustaver, Gustav Wasa och Gustav II Adolf. Den centrala rollen i hans liv blev hjälten.

I sin dubbla funktion som kung och författare vill Gustav III åstadkomma en reform av det svenska språket genom musik och därmed upprätta en självständig teaterkultur. En teater som samtidigt ska fungera som propagandastycke för honom själv, kungamakten och svensk historia, ett förhärligande av den egna personen som monark genom den svenska historiens hjältekonungar.

Varifrån kommer denna franskinfluerade monarks insikter om det svenska språkets potential? Var han ensam om att inse svenskans möjlighet att bli ett av de bästa sångspråken överhuvudtaget? Gustavs övertygelse om ordets primära plats i operakonsten delar han med Gluck, som i sina reformoperor – framför allt *Orfeus och Eurydike*, en av den kommande gustavianska erans största succéer – ville återföra operakonsten till ett sannare, ursprungligt musikdrama. *Orfeus och Eurydike* kommer redan senare samma år att inta platsen som den svenska operans tredje produktion (nummer två var Händels *Acis och Galatea*), alltså redan året innan Glucks franska version nådde Paris. Operan kommer att bli en av den gustavianska operans största succéer. Elisabeth Olin och Carl Stenborg kommer här befästa sin ställning som den svenska operans första kärlekspar och Pehr Hilleströms målning av deras olyckliga vandring från dödsriket har än i dag status som gustavianska operans ikon.

Gustavs operaidéer låg även i linje med operakonstens skapare, den florentinska cameratans estetiska ideal tvåhundra år tidigare och Wagners konsteoretiska teorier hundra år senare. Härigenom blir Gustav III, den svenska operakonstens skapare, ett viktigt inlägg i operahistoriens eviga och så fruktbärande tvistefråga: Vad har företräde: texten eller musiken – *prima la musica e poi le parole* – eller tvärtom?

Skottet 1792 på maskeradbalen i Gustavs bara tio år gamla operahus gjorde slut på denna remarkabla knappt tjugoåriga operautveckling, en utveckling utan motstycke i operans historia. Nu följer en dekadansperiod som varar i nästan ett sekel innan det i mer eller mindre nationalromantisk anda skapas meningsfull svensk musikdramatik. Om det inte var främmande för kung Gustavs natur hade han säkert blivit nedslagen av detta.

Och om han hade varit med i dag – då det svenska språket med början hos den svenska näktergalen Jenny Lind under nästan två sekler producerat sångare för den stora världen, i dag när exempelvis en wiensk kritiker kan beteckna Sverige som ”det land där de stora

rösterna kommer ifrån” – skulle Gustav förvisso kunna utropa triumferande: ”Vad var det jag sa?” Han skulle säkert också gillat den gamle Tegnérns ord när han diktat att ”*järnhårt språk blev brutet, och sången stämd och livet mänskligt njutet och vad Gustaviskt var blev därför även svenskt*”. ■■

1. *Bollhuset. Ritning till trapphusbyggnaden, 1780-talet, sannolikt av Erik Palmstedt.*
2. *Francesco Uttini.*
3. *Dekorskiss av Louis Jean Desprez (1743–1804) till Gustaf Wasa.*
4. *Skiss till första akten av Gustaf Wasa. Gouache på papper av Desprez. Beskuren. Foto: Ambrose Hickman/Nationalmuseum.*
5. *Gustav III. Målning: Alexander Roslin.*
6. *Titelblad till librettot av Thetis och Pelée.*
7. *Thetis och Pelée.*
8. *Johann Gottlieb Naumann. Gravyr av F. Rosmäsler.*
9. *Glucks Orfeus och Eurydike på Bollhuset 1773 i Uttinis version med Carl Stenborg och Elisabeth Olin. Målning av: Pehr Hilleström.*

VESTALEN 200 ÅR I SVERIGE

TEXT: ERIK GRAUNE

Samtidigt som vi i Operasverige – om inte direkt med pompa och ståt – firar jubileet av den svenska operans födelse försiggår ett mindre jubileum. När Elsa Ridderstedt den 9 mars lät vestalen Julia utgjuta sina kärlekskval på Teater Tribunalen på Hornsgatan är det 200 år sedan Gaspare Spontini (1774–1851) och hans opera Vestalen för första gången spelades i Sverige. Det är den fria opera-gruppen Kamraterna som i flera år försett Stockholms operaliv med ”modig, engagerad och krispig operakunst”. Frågan är om det någonsin tidigare gjorts något så modigt som att återinföra verket med tanke på dess upphovsmans betydelse, den mest oförtjänt bortglömde italienske operaskaparen Gaspare Spontini.

Spontini – bryggan mellan 1700-talets tragédie lyrique och grand opéra

Gaspare Spontini föddes i Maiolati (numera heter staden Maiolati Spontini, mig veterligen den enda tonsättaren som har fått sitt namn inskrivet i födelseortens namn) en liten stad högt upp i bergen på den Adriatiska kusten. Spontini inleder sin karriär under 1700-talets sista decennier med en handfull både komiska och seriösa verk i gängse italiensk stil, operor som till stor del har ansetts förlorade för eftervärlden.

Genom en slump har man nyligen efter mer än tvåhundra år i biblioteket på slottet Ursel i belgiska Hingene, hittat kompletta partiturer till tre operor och en kantat som varit okända. Operorna i fråga skrevs och uppfördes 1800–02 på olika ställen i Italien innan Spontini lämnade sitt hemland för Paris.

En av operorna, *Le Metamorfosi di Pasquale*, uruppfördes i Venedig 1802, och den hördes aldrig igen förrän Teatro La Fenice i Venedig med stor framgång spelade verket 2018. Den finns att se på YouTube, en cd-upptagning har gjorts och lyssnaren kan efter 217 år ta del av ett av Spontinis ungdomsalster.

Likt sin kollega Luigi Cherubini kommer Spontini rikta blickarna mot Paris, där han snart når framgång genom några verk skrivna för Opéra-Comique. Redan 1804 har han etablerat sig som kejsarinnan Joséphines och därmed Napoleons och det nya kejsardömets hovkompositör. År 1807 når han sin största framgång med *La Vestale*, som ses som hans mästerverk och blir hans mest spelade opera.

Vestalen

Historien tilldrar sig i det antika Rom. Julia, prästinna i kulten av gudinnan Vesta, har blivit utvald till att vakta Vestas heliga eld under festligheterna med anledning av fältherren Licinius återkomst från segerrika fälttåg mot gallerna. Licinius älskar Julia och sörjer att hon av sin far tvingats att ingå i Vestas prästinneorden. På natten bryter sig Licinius in i templet och förenas med Julia, som också älskar honom. Hon är till och med beredd att bryta sitt kyskhetslöfte med hot om dödsstraff för ett möte med sin älskade. Under deras kärleksmöte slocknar den heliga elden.

Julia döms av översteprästen Pontifex Maximus till att begravas levande. Hon är villig att offra sig trots att Licinius bekänner sitt intrång och att han vanhelgat templet. Julia stiger ner i graven och precis när Licinius med sina soldater ska försöka rädda henne faller ett mörker över scenen, upplyst endast av blixtar. När mörkret viker brinner eld igen på Vestas altare, vilket uttyds som att Vestas vrede har stillats. Julia befrias och förenas med Licinius.

Vestalens inflytande i operahistorien kan knappat överskattas. Wagner tillstod att han lärt sig skriva opera i det stora formatet av Spontini. I fråga om att luckra upp den traditionella nummeroperans former är Spontini definitivt först. Ingenstans tidigare hittar man hur slutna arior och ensembler ersätts av sångbara recitativ eller ariosa former för att inte stoppa upp handlingen. Med en obevklig energi borrar han sig genom handlingen utan hänsyn till operadramaturgins sedvanliga växling mellan dramatisk intensiva sångutbrott och lyriskt avspända vilopunkter.

Spontini är också vad orkestern beträffar en nydanare. Orkestern i *Agnes von Hohenstaufen* är antagligen den största någonsin före Wagner. Spontinis väldiga partitur med ibland upp till åttio notsystem med ovanliga instrument som bastuban, som för första gången används i operasammanhang.

Vestalen har förekommit – om än sällan – som paradroll för sopranstjärnor ända in på 1900-talets andra hälft. Julias roll är mycket fruktad både vokalt och dramatiskt. Den högspända känslolintensiteten i Spontinis oändliga linjer har en uttrycksnivå vars styrka vi först finner i den sena 1800-talsoperan. Ikonisk status har givetvis Maria Callas i Luchino Viscontis uppsättning på La Scala 1955. Andra som vågat ta sig an detta röstmördarparti är bland andra Montserrat Caballé, Leyla Gencer och Gundula Janowitz, vars tolkningar finns att tillgå i olika versioner. Den musikaliskt om än inte sångligt mest helgjutna inspelningen är Riccardo Mutis från La Scala 1993.

*"Julias roll är mycket fruktad
både vokalt och dramatiskt."*

4

Spontinis uppgång och fall

Uppdraget att skriva den två år senare uppförda *Fernand Cortez* kom med stor sannolikhet från Napoleon själv som ville ha en opera som skulle rättfärdiga den stundande erövringen av Spanien. Här står den av ädla avsikter besjälade Fernand mot den primitiva och blodtörstiga mexikanska stammen, på samma sätt som Napoleons fälttåg skulle befria spanjorerna från inkvitionens fanatiska förtryck.

Operan *Fernand Cortez* utvecklingshistoria med sammanlagt tre olika versioner speglar tydligt hur bilden av Napoleon växlar från hyllad frihetshjälte, sedan hänsynslös maktbävare och erövrare till slutgiltigt fall. Den första versionen spelades flitigt initialt, men antalet speltillfällen minskade snabbt i takt med Napoleons motgångar, det ryska fälttåget och till sist Waterloo. Omfattande bearbetningar följde och 1817 kom den version som i italiensk översättning framfördes – om än mycket sporadiskt – även långt

in på 1900-talet. En upptagning från Neapel 1951 med Renata Tebaldi i den kvinnliga huvudrollen är kanske den mest kända. Nu finns en dvd av den första versionen från en uppsättning i Florens 2019.

Förväntningarna var skyhöga inför premiären på Spontinis nya opera *Olimpie* i Paris 1819. Mycket hade hänt under dessa tio år. Napoleons krigshärjningar och slutgiltiga fall hade för alltid förändrat Europa, men Spontini hade behållit sin position som den franska operans största namn. Dessutom är han i färd med att tillträda ytterligare en prestigefylld position. Den prussiske kungen Fredrik Wilhelm III kallar Spontini till Generalmusikdirektor (f.ö. den förste någonsin som fick denna titel) för operan i Berlin, en tjänst han kommer att inneha i över tjugo år.

Handlingen i *Olimpie* tilldrar sig i Efesos femton år efter Alexander den stores död och kretsar kring de två rivaliserande arv-

tagare till Alexanders välde. *Olimpie* är ett kolossalt verk där Spontinis förkärlek för monumentala scenografier och masscener med väldiga körer, marscher och processioner fick fullt utlopp. Operan blev dock vid urpremiären inte den förväntade succén. Man tyckte bland annat att operan var för ”bullrig”, ett orättvist och negativt omdöme som ändå kan anses som träffande för Spontinis operor.

I maj 1821 tillträder Spontini sin nya tjänst i Berlin just med *Olimpie* men i en ny version i tysk översättning av självaste E.T.A. Hoffmann. Här blir uppsättningen däremot en enorm succé och närmast legendarisk genom sina grandiosa scenbilder. Bland annat kom den sprakande härföraren inridande på en elefant!

Detta får anses vara kulmen i Spontinis karriär. I Europa var han endast hotad av Rossini som fortfarande höll sig innanför Italiens gränser. Allt detta kommer snart att förändras. Som italienare

”Napoleons krigshärjningar och slutgiltiga fall hade för alltid förändrat Europa, men Spontini hade behållit sin position som den franska operans största namn.”

”Spontinis högdragna och självbelåtna uppenbarelse gjorde inte saken bättre, krav på hans avgång blev allt intensivare.”

verksam i den före detta ärkefienden Napoleons tjänst kommer Spontini redan från början i konflikt med dem som anser honom olämplig för Preussens viktigaste musikaliska ämbete. Nu kommer Spontinis ställning att hotas från flera håll. Han hamnar i skottgluggen som konservativ bakåtsträvare i och med den enorma framgången för Webers *Friskytten* som har sin legendariska urpremiär bara en månad senare. Från och med nu kommer Spontini trots många framgångar och stor uppskattning bli den spirande tyska kulturnationalismens och ungdomens viktigaste måltavla.

Inte ens Spontinis försök att skapa den preussiska nationaloperan *Agnes von Hohenstaufen* med premiär 1828 blir någon övertygande succé. Hans orubbliga konstnärliga krav bidrog också till hans impopularitet. Hans stränga repetitionsscheman var hatade. Spontini var också en av de första moderna dirigenterna som dirigerade orkestern med taktpinne. Spontinis högdragna och självbelåtna uppenbarelse gjorde inte saken bättre, krav på hans avgång blev allt intensivare, vilket han avvisade med envis arrogans. Till slut nådde schismen sin för Spontini förnedrande kulmen vid en föreställning av Mozarts *Don Giovanni* 1841. Efter uvertyren blir han bokstavligen och handgripligen utjagad ur operahuset. Han anklagas för majestätsbrott och döms till nio månaders fängelse, men benådas av självaste kungen.

Spontini får inte sätta foten i det operahus som han tjänat i drygt 20 år! Sina sista år tillbringar han som en patetisk föredetting i Paris. Här har redan Rossini, Auber och Meyerbeer utvecklat och manifesterat det som Spontini kan sägas vara den ursprungliga skaparen av och det som kom att bli den franska operans dominerande operaform, grand opéra. Spontinis insats som förnyare av den franska tragédie lyrique, bryggan mellan 1700-talet och den romantiska operan, ses nu som föråldrad. Spontini flyttar tillbaka och dör i sin födelsestad Maiolati.

6

Spontini i Sverige

Till Sverige kommer *Vestalen* för jämnt tvåhundra år sedan. Henriette Widerberg var den första som på Kungliga Teatern gestaltade denna konfliktfyllda Vestaprästinna på svenska. När *Vestalen* 1839 för sista gången spelas på Kungliga Teatern fanns ingen mindre än Jenny Lind i titelrollen. *Vestalen* är en av de många betydande roller som hon sjunger under sina genombrottsår i slutet av 1830-talet på Stockholmsoperan.

Hur gick det när den svenska näktergalen tog sig an Spontinis långa melodibågar? Inte lätt att veta. Det verkar som litteraturen om Jenny Lind återspeglar Spontinis position i slutet av hans liv. Vi hittar många beskrivningar av Linds roller i operor av just de tonsättare som försätter Spontini i glömska: Agathe i Webers *Friskyttan*, Donizettis *Lucia di Lammermoor*, Bellinis *Norma*, Alice

i Meyerbeers *Robert le Diable*. *Vestalen* är det märkligt tyst om. *Fernand Cortez* spelas ända fram till 1854, sedan är det tyst.

Tyst var det ända till den 9 mars 2023 när Spontini åter ljöd på Söder i Stockholm. Låt oss hoppas att detta är en försmak till vad redan nästa år kan bli det riktiga stora Spontinifrandet – 250-årsjubileet 2024 av tonsättarens födelse. ■■

1. *Susanna Stern och Elsa Ridderstedt i Vestalen på Teater Tribunalen. Foto: Maximilian Mellfors.*
2. *Gaspere Spontini.*
3. *Scen ur Vestalen, Theater an der Wien, 2019. Foto: Werner Kmetisch.*
4. *Scen ur Agnes von Hohenstaufen, Theater Erfurt, 2018. Foto: Lutz Edelhoff.*
5. *Scen ur Fernand Cortez, Maggio Musicale Fiorentino, Florens, 2019. Foto: Michele Monasta.*
6. *Titelbladet till Vestalen, Bibliothèque – Musée de l'opéra, Paris.*

Stormakt och slottsprakt

Upptäck ett världsarv

Börja besöket på
Kungligaslotten.se

De
Kungliga
Slotten

Drottningholms Slott

Birgit Nilsson Museum och Birgit Nilsson-dagarna 2023

Foto: Birgit Nilsson Museum.

Birgit Nilsson Museum öppnar för säsongen den 27 juni, och sista öppetdag är den 3 september. Temat för årets utställning går under rubriken Puccini, kärleken och konsten. Under för- och eftersäsongen (maj-juni och september) tar man emot förbokade större grupper. Museet, med öppettider tisdag-söndag kl. 11-17, är stängt den 12-13 augusti.

Då byggs åter den stora utescenen upp invid museet för att avsluta Birgit Nilsson-dagarna med en stor utomhuskonsert. Men man tjuvstartar redan den 17 maj på Birgits födelsedag som också är kommunal flaggdag. Då hissar kommunalrådet Johan Olsson Swanstein flaggan för Birgit, som skulle ha fyllt 105 år. För dem som vill fira Birgit på plats har museet öppet hus kl. 11-15 med fri entré till årets utställning.

På födelsedagen offentliggörs också årets Birgit Nilsson-stipendiat. I år är det 50 år sedan Birgit Nilsson delade ut sitt första stipendium, då på Malmö Stadsteater (numera Malmö Opera). Utdelningen av stipendiet äger rum vid en konsert i Västra Karups kyrka den 11 augusti, inom ramen för Birgit Nilsson-dagarna den 6-12 augusti.

Veckan inleds med en mästarklass och en konsert med konsert- och romansrepertoar under ledning av hofsångerskan Anne Sofie von Otter. Dagarna avslutas med *Tosca in concert*, Puccinis opera i en stor utomhusföreställning i anslutning till Birgit Nilsson Museum.

Förutom internationella toppnamn som Joyce El-Khoury, Michael Fabiano och hofsångaren och Birgit Nilsson-stipendiaten John Lundgren, medverkar också Anton Ljungqvist, Fredrik Zetterström, även han Birgit Nilsson-stipendiat, Rickard Söderberg och Anders Lorentzson. Pier Giorgio Morandi dirigerar detta konsertframförande med Helsingborgs Symfoniorkester och hundra körsångare från Bjäre kyrkokörer och Helsingborgs Konserthuskör. ❧

Sören Tranberg

STÅLBOGA PAVILJONG

VÅRKONSERT DEN 28 MAJ 16.00

CHRISTINA NILSSON

KARL-MAGNUS FREDRIKSSON

PIANIST MAGNUS SVENSSON

INFO@STALBOGABRUK.SE

Die schweigsame Frau

GÖTEBORGSOPERAN • RECENSENT: ERIK GRAUNE • FOTO: LENNART SJÖBERG

Italiensk operabuffa uppboxad till tyskt senromantiskt storformat, tillkommen under nazismens mest expansiva kulturpolitiska skede. Kompositören Richard Strauss, Tysklands mest uppburne tonsättare av Joseph Goebbels utnämnd till president i Reichsmusikkammer och därmed nazismens välbehövlige galjonsfigur för den stolta tyska musiktraditionen. Librettisten Stefan Zweig är en av den tyskspråkiga litteraturens mest populära och uppburna författare. Han kommer sju år senare i Brasilien ta sitt liv i landsflykt undan nazismens judeförföljelse.

Omständigheterna kring urpremiären på *Die schweigsame Frau* i Dresden 1935 skulle kunna ses som ett skattretande exempel på kulturpolitiskt käbbel om de inte utspelades mot en mörk bakgrund. Ett par dagar före urpremiären spelar Richard Strauss som vanligt ett parti skat med sina vänner när han av en händelse upptäcker att Stefan Zweigs namn har tagits bort från programmet. Strauss hotar med att inte närvara vid urpremiären om inte Zweigs namn finns med. Namnet återinförs i programmet, urpremiären blir en succé men efter ett par föreställningar blir *Die schweigsame Frau* bannlyst i Tyskland. Strauss blir avsatt som president för Reichsmusikkammer.

Die schweigsame Frau kan sägas utgöra mellandelen i den triptyk av metaoperor som ur olika perspektiv behandlar konstens och i synnerhet operakonstens villkor. Om det i *Ariadne på Naxos* är konflikten mellan den höga klassiska operakonsten och det folkliga som står i centrum så diskuteras i *Capriccio* operakonstens konflikt mellan textens och musikens företräde. I *Die schweigsame Frau* är det musiken eller egentligen själva operaljudet som blir föremål för Strauss distanserade ironi och humor. Början på Morosus

slutmonolog är något av operans devis: "Hur skön musiken än är, så är den allra skönast när den är förbi."

Zweigs libretto bygger på **Ben Jonsons** komedi *The Silent Woman* från början av 1600-talet, ungefär samtidigt som Shakespeare plitade på sina stora tragedier. Handlingen är en mer sofistikerad variant av en buffaintrig med sitt ursprung i commedia dell'arte, välkänd inte minst genom Donizettis *Don Pasquale*. Ett ungt förälskat par får hjälp av klipska tjänare att lura en kärlekskrank gubbe. Den gamle amiralen Morosus lider, på grund av ett krigstrauma från ett sjöslag, av skräck för oväsen och ljud och han gör sin brorson Henry arvlös eftersom han är tenor i en italiensk operagrupp och har gift sig med gruppens primadonna Aminta. Morosus barberare råder honom till att skaffa en ung tystlåten fru.

Med hjälp av sitt teatersällskap iscensätter Henry ett fingerat bröllop, där Henrys hustru Aminta ska spela "Timidia" den föregivet lika tystnadsälskande tillkommande bruden. Morosus blir genast förälskad och bröllopet firas. Så snart brudparet lämnas ensamma visar Timidia sitt "rätta" jag genom ett minst av allt

Scen ur Die schweigsame Frau

tystlåtet vredesutbrott. Den förskräckte Morosus vill nu bara skiljas, vilket så småningom beviljas men först efter flera av operasällskapet påhittade upptåg.

Om vissa vill överse med Strauss naiva eftergivenhet inför den nazistiska regimen som tecken på demens faller det argumentet när man tar del av *Die schweigsame Frau*. Den sjuttioårige mästarens partitur flödar över av idéer och fyndiga allusioner. Inte minst för dirigenten torde verket vara bland det mest krävande att ta sig an, även i jämförelse med Strauss övriga minst sagt intrikata och komplicerade operapartitur.

Yoel Gamzous ledning är beundransvärd när han lyckas hålla ordning i de djävulusiskt svåra sångensemblerna, tydliggöra och lyfta fram polyfonin av solistiska och kammarmusikaliska instrumentkombinationer växelvis med maffigt Strausskt orkesterutti och andlösa melodilinjer. Göteborgsoperans orkester är briljant, men samtidigt kan man – som ofta här och sannerligen inte bara i Göteborg – irriteras över det uppförstorade orkestersoundet. Strauss raffinerade men spretiga orkesterklang skulle må väl av att underordnas en mer enhetlig klangpatina.

Uppsättningen är en hyrproduktion från Bayerische Staatsoper i München i regi av den internationellt hyllade regikometen **Barrie Kosky**, här i en adaption för Göteborgsoperan av **Philipp Rosendahl**. På en rektangulär upphöjning i centrum befolkas scenen av Vanuzzis italienska operasällskap, alla i **Esther Bialas** formidabla kostymer med förebilder i rollfoton från München-

operan. En av det mest minnesvärda scenerna kommer definitivt vara den invasion av operafigurer ledd av **Sofie Asplund** som Brünnhilde i ordentligt rågblont hårsvall, hjälm och rustning, följd av Violetta, Madame Butterfly, Rigoletto, Escamillo, m.fl.

Die schweigsame Frau är **Anders Lorentzsons** avskedsroll efter trettio år i Göteborgsoperans ensemble och om vi inte hade upplevt honom i så många minnesvärda rollgestaltningar skulle man kunna se den "sure gubben" Morosus som hans livs roll. **Barrie Kosky** proklamerar i sin programförklaring att han placerat Morosus "i en värld som vacklar mellan Mel Brooks, Mupparna och det wienska Josefstadt". Det begriper jag uppriktigt sagt inte, men att uppsättningen ser Morosus klangfobi och koleriska utbrott som ett uttryck för den bitte gamle mannens ensamhet och ångest framgår tydligt. Lorentzsons hjärtskärande utsatthet är övertygande, hans smidiga bas växlar mellan koleriskt tal och fyllig mäktig basklang. Hans seniga halvnakna gestalt i smutsiga kalsonger och tovtigt hår är så långt man kan komma från den fryntliga pondusen hos schablonbilden av en buffabas.

Att **Sofie Asplund** i titelrollen skulle vara idealisk förvånar ingen som upplevt hennes makalösa Zerbinetta både i Göteborg och Stockholm. Förutom virtuositeten i koloraturerna och de fabulösa höjdttonerna, finns en rymd och värme som gör hennes medkänsla med Morosus i intrigspelet som den tilltänkta idealhustrun mer trovärdig. Kärleksscenerna med Henry, där hon förenas med **Eleazar Rodríguez'** smäktande tenorala väljud, blir välbehövligen lyriska andningspauser i det stressade buffatempot.

Eleazar Rodríguez och Sofie Asplund

Anders Lorentzson och Sofie Asplund

I den mest krävande rollen som Morosus barberare fungerar **Hannes Öberg** som intrigkarusellens egentliga regissör. Klädd som sig bör i Brighella-grön Adidasoverall skyndar han fram, ömsom förförisk ömsom cyniskt hjärtlös, alltid charmerande med total säkerhet i växlingen mellan långa tyska talpartier och smekande barytonsång.

Och Vanuzzis operasällskap, liksom dess uttolkare i Göteborgs operasällskap, deltar med liv och lust i detta hjärtlösa spektakel som ska få den stackars gamle mannen att se mer harmoniskt och försonande på livet. Ingen, hur desperat kärlekstörstande man än är, skulle stå ut med den underbart vulgära Carlotta i **Ann-Kristin Jones**, som i Traviatamundering dompterar på bredaste dalmål, eller ännu mindre med **Mia Karlssons** Isotta i sina outhärdligt pickande besserwesser-koloraturer.

Att Lorentzson har vänlig konkurrens i ett par andra av Göteborgsoperans veteraner i de lägre röstfacken ser vi när **Mats Almgren** och **Åke Zetterström** med gott humör rumsterar runt som skiljedomare och vigselförrättare. Ett fräschare nytillskott i basfacket är **Nils Gustén**, som verkar trivas utmärkt både som långskäggig Wagnergubbe och som sexig dragqueen.

Sist men definitivt inte minst: **Katarina Giotas** som Morosus hushållerska. Pratsjuk och ilsket muttrande, struttar hon omkring med ett kroppsspråk liknande Maria Lundqvists bibliotekarie i tv-serien *Sally*. Oupphörligen utsatt för Morosus och allas förakt och vrede är hon ändå trofast och lojal, egentligen den enda pålitliga i detta Richard Strauss underbart intagande sällskap av roller och masker.

Uppsättningen i München hade premiär 2010 men har som oväntad publikfavorit återkommit i repertoaren. Man önskar att samma kommer att hända med Göteborgsoperans tystlåtna fru. I sanning en opera och en uppsättning som man gärna vill återkomma till. :||

STRAUSS: DIE SCHWEIGSAME FRAU

Sverigepremiär 4 mars 2023.

Dirigent: Yoel Gamzou

Regi: Barrie Kosky

Assisterande regissör: Philipp Rosendahl

Scenografi och kostymdesign: Esther Bialas

Ljusdesign: Benedikt Zehm

Koreografi: Magdalena Padrosa

Dramaturgi: Olaf A. Schmitt

Kormästare: Mauro Fabbri och Martin Nagashima Toft

Solister: Sofie Asplund, Anders Lorentzson, Hannes Öberg, Eleazar Rodríguez, Mia Karlsson, Katarina Giotas, Ann-Kristin Jones, Åke Zetterström, Mats Almgren, Nils Gustén.

www.opera.se

Emma Sventelius

ADRIANA MATER

NORRLANDSOPERAN, UMEÅ • RECENSENT: CLAES WAHLIN • FOTO: MATS BÄCKER

Scenen för urpremiären i Paris 2006 av Kaija Saariahos Adriana mater visade upp ett slags postapokalyptiskt islandskap, en by av snö och is där boningarna genomlystes av grälla färger. Regissör var Peter Sellars, scenograf George Tsypin. De fyra rollfigurerna tycktes ha hamnat på en betydligt kallare planet än jorden och i en helt annan tid. Operan glider mycket riktigt mellan realism och mytologi. Freden avlöses av ett inbördeskrig under vilket Adriana blir våldtagen av Tsargo, en från hennes by. Långt senare ser vi resultatet, sonen Yonas, som – när han väl är bångstyrig tonåring – avkräver sin mor besked om vem fadern egentligen är, en hjälte som hon sagt eller något mycket värre? Blodshämnden är hos Yonas ännu en verksam tanke som Adriana vill bryta.

När Yonas väl möter fadern är denne bländad och hans hämndlust avbryts, försoningen med modern blir möjlig. Här ekar inte bara Kain och Abel, som Adriana nämner med hoppet att Yonas inte ska bli brodermördaren Kain. Den blinde Tsargo är också en Oidipus-figur, möjligen har han bländat sig själv i skam. I Aiskylos Orestien, som aldrig nämns men vibrerar i skeendet, upphör hämndspirallerna med en omröstning. Här bryts spiralen av en förhandling mellan Adriana, hennes syster Refka och Yonas.

På Norrlandsoperan, som märkvärdigt och föredömligt nog blir det första svenska operahuset att iscensätta en opera av Kaija Saariaho, har Dan Turdén gjort en verktrögen uppsättning.

Librettots scenanvisningar respekteras med det enda tillägget att två barn som vid några tillfällen mellan ett par av verkets sju scener mimiskt ekar konflikten (i och för sig onödigt). **Kari Gravklevs** stiliserade murar i grått och svart är både hus och ruiner, och den bronsfärgade solskiva i fonden som mot slutet sakta stiger upp kan ses som ett symboliskt hopp. I hörnen på scenen finns också fyra slagverkare på var sin plattform, och kören hörs från balkongen. Publikens sitter inbäddad av Saariahos klangmättade toner.

Regins tempo följer musiken och texten, en stillsam men koncentrerad rörelse där blodshämnd, skuld och försoning flätas samman.

Saariahos musik har en kraft som inte alltid kräver forte eller tutti. Hennes tonspråk ger de olika rollerna sin specifika prägel. Orden de sjunger är endast toppen på de inre känslorna och de ofärdiga tankarnas isberg. **Amin Maaloufs** libretto följer skickligt detta musikaliska isberg, orden liksom smälter i struparna hos sångarna.

De fyra solisterna är utmärkta. **Emma Sventelius** som Adriana har en stark sopran med god karaktär, **Hege Gustava Tjønn** som Refka har ett bett och en närvaro som endast sviktar några gånger i de mer recitativliknande partierna. **Jonah Spungins** baryton som Tsargo är mild men bär fint genom orkestern, och tenoren hos **Joshua Owen Mills** Yonas har en attack och vacker ilska i rösten som ligger tätt intill rollen. **Ville Matvejeff** leder den stora orkestern med god hand. Det är kanske lite orättvist att jämföra med **Esa-Pekka Salonen**, som dirigerade vid Parispremiären, men sammanhållningen, de exakta konturerna, saknas ibland på Norrlandsoperan.

Detta är dock endast en marginalanteckning i en fullgod uppsättning av en av vår tids stora operakompositörer, fast det dröjde likväl över två decennier – Saariahos första opera, *L'Amour de loin*, är från 2000 – innan någon av hennes fem operor korsade gränsen till Sverige. ■■

SAARIAHO: ADRIANA MATER

Sverigepremiär 28 mars 2023.

Dirigent: Ville Matvejeff

Regi: Dan Turdén

Scenografi och kostymdesign: Kari Granklev

Ljusdesign: William Wenner

Maskdesign: Angelica Ekeberg

Solister: Emma Sventelius, Hege Gustava Tjønn, Joshua Owen Mills, Jonah Spungin.

www.norrlandsoperan.se

Adriana Mater spelas t.o.m. 25 april.

Emma Sventelius, Hege Gustava Tjønn och Joshua Owen Mills

VESTALEN

KAMRATERNA PÅ TEATER TRIBUNALEN • RECENTENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: MAXIMILIAN MELLFORS

Gaspere Spontinis Vestalen hade urpremiär i Paris 1807 och för tvåhundra år sedan följde Sverigepremiären på Kungliga Operan. Senaste gången operan gavs var 1839, då med Jenny Lind som Julia. Den fria operagruppen Kamraterna överraskar alltid när det gäller aparta repertoarval av operor som oförtjänt fallit ur vårt medvetande. Mer om bakgrunden till Vestalen och om Spontini kan läsas på sidorna 30–38 i detta nummer.

I *Vestalen* har Julia och krigshjälten Licinius förälskat sig i varandra. När han nu återvänder efter fem års krigande finner han att hans älskade har blivit Vestas prästinna. När hon genom sin förälskelse med Licinius bryter sitt kyskhetslöfte slocknar den eviga eldslågan och hon döms till att bli levande begravd. Men gudinnan blikkas, en blixtnedslår ner och lågan tänds åter. Kärleken segrar.

På Teater Tribunalens källarscen domineras scenrummet av röda cirkelformade spelplattor och röda pelare. Här möts dåtid och nutid, antika referenser och fem tv-apparater, där översteprästen Pontifex Maximus (skådespelaren och Norrlandsoperans chef **Dan Turdén**) övervakar, talar och dömer. Även i kostymerna blandas tidsmarkörer, från romerska hjälmar och harneskar till moderna militärbyxor och kängor. Den nya svenska textöversättningen och bearbetningen går fram för det mesta genom sångarnas tydliga artikulation.

Tidigare huserade Kamraterna i Årsta Folkets Hus Teater, som numera ingår i Riksteaterns regi, och vars akustik är betydligt mer gynnsam än Teater Tribunalens stenväggar, som gör att ljudåtergivningen blir en aning skarp. Det känns som sångarna får ligga på och det är därför svårt att avgöra den vokala nivån.

Köravsnitten och balettinslagen är givetvis strukna i denna miniversion. Publiken får sjunga med i några köravsnitt och det fungerar fint, medan de inlagda charadlekarna gärna kunde ha utgått. De stannade bara upp flödet. En musikerkvintett bestående av piano, violin, valthorn, flöjt och kontrabas under pianisten **Anna Christenssons** eminenta ledning visar trots sin litenhet att Spontini var inspirerad av Beethoven. För musiken är så välstrukturerad och pekar i sin djärvhet och originalitet fram mot Beethovens symfonier. Spontini försöker kombinera sina lidelsefulla melodier med de tyska symfoniska idealen. Hans musikaliska påverkan sträckte sig sedan fram både till Wagner och Berlioz.

Lidelsefullt är utspelet bland sångarna i **Aurelia Le Huches** regi. **Wiktor Sundqvist** (Licinius) är en hetsporre och hans tenor har utvecklats genom åren. Här visar han prov på både uthållighet och fin tenorglans. Han sekunderas av vapendragaren Cinna och **Pär Lindskog** utför sitt parti med fonder av erfarenhet. Likaså **Susanna Sterns** matronelika översteprästinna Vestalis Maxima. Det är egentligen ett mezzoparti, vilket gör att Stern inte får glänsa så mycket. Det får däremot **Elsa Ridderstedt** som Julia. Inte minst i andra aktens stora aria med obligat hornsolo.

Nämnas bör det ambitiöst och förnämligt utarbetade lilla gratis programhäftet där också de tre köravsnitten med utskrivna noter och text återges som publiken förväntas sjunga med i.

Det skulle vara välbehövligt om våra svenska operahus gick lite utanför allfarvägarna och spelade något av t.ex. Spontini. Och inte som våra tre största operainstitutioner i höst i nämnd ordning, Malmö, Göteborg och Stockholm, alla tre sätter upp *Don Giovanni* igen. ■

SPONTINI: VESTALEN

Premiär 9 mars 2023.

Musikalisk ledare och arrangemang: Anna Christensson

Regi: Aurelia Le Huche

Scenografi och kostym: Marcus Olson och Elias Kahn

Maskdesign: Cais-Marie Björnöd

Ljud- och ljusdesign: Niclas Anderstedt Lindgren

Solister: Elsa Ridderstedt, Susanna Stern, Pär Lindskog, Wiktor Sundqvist, Dan Turdén (talroll).

www.kamraterna.com

Susanna Stern och Elsa Ridderstedt

SPADER DAM

KUNGLIGA OPERAN • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: MARKUS GÅRDER

Meningen var att Kungliga Operan skulle ha tagit upp den ryske regissören Dmitri Bertmans uppsättning av Spader dam från 2009. En produktionsprocess som jag följde från ax till limpa. Det var en mycket bra iscensättning som gavs 25 gånger. Sedan dess har mycket hänt. Rysslands anfallskrig mot Ukraina är en av orsakerna till att man inte tar upp den produktionen, vilket är förståeligt. Bertman är också en av grundarna till Helikonoperan i Moskva, som tidigare hade en viss form av frihet, men som nu är en statskontrollerad stadsteater. Det räcker inte med att Bertman, som regisserat tre operor i Stockholm och en på Malmö Opera, har mångkulturellt påbrå – judiskt tyskt-rumänskt-italienskt på fädernet och helryskt på mödernet, det väger inte upp det hela.

Så Kungliga Operans nye konstnärlige chef **Michael Cavanagh** bestämde sig i stället för att ge verket i en konsertant version, där han svarar för både idé och konception. Hans sceninstruktioner går sömlöst mellan de olika tablåerna. Inramat av guldblänkande pelare från Cavanaghs egen *Aida*-uppsättning. Läckra scenprojektioner på spelkortsmålningar av **Olga Rozanova** (1886–1918), som var en av förgrundsgestalterna inom den ryska avantgardekonsten i början av 1900-talet, förhöjer upplevelsen.

Operan bygger på **Alexander Pusjkins** kortnovell och är närmast ett embryo till ett operalibretto. Det mesta är förändrat i operan av tonsättarens bror **Modest Tjajkovskij**, som svarar för librettot. *Spader dam* är både en privathistoria och en allmän historia om människor. Gamblern Herman utnyttjar bara Lisa i novellen för att komma över kortkombinationen, som alltid ger vinst vid spelbordet. Den får han till slut i en drömscen, där den döda

Grevinnan går igen och kräver att han ska gifta sig med Lisa. Hos Tjajkovskij är han älskare, vilket inte minst hörs i musiken.

Den vinnande kortkombinationen är trea-sju-a-ess. Han vinner de två första spelen men förlorar det sista med esset, då detta slås ut av kortet Spader dam. Grevinnans demon visar sig hänleende en sista gång för Herman, innan han skjuter sig med Lisas namn på sina läppar.

Hovkapellet är placerat i orkesterdiket och det spelar så att taglet ryker under **Alan Gilberts** ledning. Partituret innehåller stor dramatik, men också fina lyriska avsnitt – inte lika förekommande som i *Eugen Onegin*.

Det var damernas premiärkväll. Inte minst rysk-danskan **Yana Kleyns**, vars lyriska sopran är som en svetslåga, fylld till bredden

Yana Kleyn och Anne Sofie von Otter

av intensitet. Hennes slaviska sångsätt med ett snabbt kvillrande vibrato är som gjort för rollen som Lisa. **Katarina Leoson**, som väninnan Pauline, förhöjer den vokala nivån, inte minst i duetten med **Maria Matyazovas** Cloë under herdepastoralen.

Anne Sofie von Otter, som den gamla grevinnan, har en enorm scenpondus och kan också falla tillbaka på att hon redan har gjort rollen sceniskt i Bryssel. Under de få scener som hon är med i förstärks agerandet än mer och det sprider sig till motspelarna.

Den litauiske tenoren **Kristian Benedikt**, som tidigare bland annat har gjort Otello på Operan mot Malin Byström, är av det mer kompakta slaget. Hans lite enahanda uttryck är starkt och voluminöst. Där von Otter äger fonder av scennärvaro brister det rejält hos **Jens Persson Hertzmanns** Jeletzkij. Det blir mest stelt frackuppträdande och där sången känns knuten, inte minst blir det monokromt på höjden. Jag har varit med om att Jeletzkij's aria "Ya vas lyublyu" kan bli en rejäl showstopper. Den kontrollerande Jeletzkij är kontrasten till Lisas och Hermans förälskelse. Hon behöver både passion och äventyr. Hon är inte intresserad av en person som bara säger att han älskar henne. Lisa vill ha mer.

Operakörens insats var med en mycket enhetlig samklang en av kvällens stora behållningar. Även den här gången svarade **Folke Alin** för den grundliga körinstuderingen.

Nu har kulturministern **Parisa Liljestrand** gett i uppdrag åt Statens fastighetsverk (det är den tredje utredningen!) att ta fram ett förslag om renovering av nationalscenen. Det blir varken om- eller tillbyggnad och ministern säger att man efter renoveringen ska kunna ge föreställningar i världsklass. Det går givetvis inte rent sceniskt när Operan inte kan samproducera med internationella scener rent tekniskt. Och för att nå upp till världsnivå borde en del manliga sångare redan nu pensioneras. Det är galet att pensionsåldern är satt till 67 år, få sångare står på zenit då. Några i de mindre rollerna i *Spader dam* har passerat bäst-för-datum med råge. :||

TJAJKOVSKIJ: SPADER DAM

Premiär 20 mars 2023.

Dirigent: Alan Gilbert

Koncept och idé: Michael Cavanagh

Ljusdesign: Mats Andreasson

Kormästare: Folke Alin

Solister: Kristian Benedikt, Yana Kleyn, Anne Sofie von Otter, Johan Edholm, Jens Persson Hertzman, Jonas Degerfeldt, Lennart Forsén, Klas Hedlund, John Erik Eleby, Katarina Leoson, Olga Medianova, Annica Nilsson, Maria Matyazova.

www.operan.se

Biljetter och info konsertladan.com
VATTNÄS KONSERTLADA

Torsdag 13 juli och Fredag 14 juli kl 18.00 * Lördag 15 juli kl 16.30

Kammarmusikfestival

AMALIE STALHEIM * ANDERS PAULSSON * MARTIN STURFÄLT
JACOB KELLERMANN * ANNA LARSSON * MARMÉN QUARTETT
GÖRAN ELIASSON * EARENDELKVINTETTEN * VATTNÄS STRINGS
ANNA BAEK * AGNES AUER * MAJA FRYDÉN * ALVA OLSSON
LOVISA HULEDAL * FREDRIK BURSTEDT * KRISTOFFER TÖYRÄ
REBECCA FJÄLLSBY * MICHAEL ENGSTRÖM * TOBIAS WESTMAN
OCTAVIAN DRAGOMIR * KARIN MOBACKE * ANNA JOHANSEN

UPPTÄCK OPERAs HEMSIDA!

Hej! Nu har OPERA arbetat fram en modern hemsida som är både informativ och hanterbar. Ta en titt och anmäl dig till vårt nyhetsbrev eller varför inte teckna en prenumeration på OPERA om du inte redan är prenumerant.

OPERA utkommer med fem nummer per år. Vi kommer i fortsättningen att på hemsidan lägga ut notiser och operanyheter mellan våra utgåvor. Vi vill genom vår nya hemsida skapa en bättre närvaro och därmed få en större spridning och respons.

Hemsidan är byggd av Staffan Liljas med Elegant Themes på WordPress.

www.tidskriftenopera.se

Fallet Makropulos

MALMÖ OPERA • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: EMMALISA PAULY

Leoš Janáčeks operor har alltid fascinerat mig alltsedan jag såg Sverigepremiären på Den listiga lilla räven i Göteborg för 45 år sedan och min första Jenůfa i Stockholm med Elisabeth Söderström i titelrollen. En annan av hennes paradržiller var Emilia Marty i Fallet Makropulos. Det är en mycket omfattande roll, inte minst skådespelarmässigt då hon i princip är på scenen nästan hela tiden under de tre akterna. Vokalt ställer det också stora krav, i synnerhet i första akten med sina enorma textmängder, informationer och parlandostil.

På Malmö Opera gör **Agneta Eichenholz** sitt livs roll som Emilia Marty. Hon, då i egenskap av Elina Makropulos, som genom sin far utsattes för ett medicinskt experiment vid kejsar Rudolf II:s hov i Prag på 1590-talet. Enligt **Karel Čapeks** pjäsförlaga har regenten gett alkemisten greken Hieronymos Makropulos i uppdrag att framställa ett odödlighetselixir. För att pröva dess verkan injicerar han det på sin dotter.

Mirakulöst nog överlever Elina Makropulos och elixiret ger henne evigt liv. Under flera sekler flyr hon undan olika identiteter från

plats till plats. Hela tiden under initialerna E.M. (Elina Makropulos, Ellian MacGregor, Elsa Müller, Ekaterina Mysjkina, Eugenia Montez och Emilia Marty). I avgörande scener i spelet dyker en flicka upp som den unga Elina i en vit vid klänning.

När operan börjar är hon den frade operadivian Emilia Marty som begåvats med makt, rikedom och berömmelse, men hon har på senare tid känt att elixirets verkan efter 337 år börjar avta. Dramat utspelar sig i slutna miljöer: ett väntrum i en domstol, bakom scenen och i en loge i ett operahus.

Rodion Pogossov och Agneta Eichenholz

Den tyska scenografen **Julia Hansens** väntrum kunde vara hämtad ur Roy Andersson-filmen *Sånger från andra våningen* med gråmelerade och håglösa personer som driver omkring lite på måfå. En lokalvårdare svabbar golvet i bakgrunden. De ljusgula väggarna förstärker intrycket än mer. Det är art deco-stil som gäller, inte minst armaturerna. Rumskänslan förändras ständigt genom att vridscenen långsamt ger oss nya perspektiv och miljöer.

I väntrummet gör Emilia Marty entré och hennes förflutna drar in som ett vinddrag då hon har kännedom om ett testamente, vilket förundrar omgivningen. Hur kan hon känna till saker som ligger så långt tillbaka i tiden? Det är inte en simpel arvstvist som pågått i snart hundra år som vi bevittnar, utan en lektion i hur livet ska levas. Vi får fundera över vad som egentligen skänker livet mening och värdighet. Elina känner till att receptet till livselixiret finns i testamentet. Hon börjar bli desperat och försöker med alla medel komma över testamentet, vilket hon lyckas med, men då väljer hon att inte förlänga livet med ytterligare en kur.

Emilia Martys öde är att hon är fräntagen det naturliga livsförlopp som alla människor har, och steg för steg demaskeras hon av sin omgivning. *Fallet Makropulos* skulle kunna klassas som en science fiction eller en gastkramande thriller. **Anja Vang Kraghs** kostymer pendlar mellan renässanskläder för artisterna som framträtt på operascenen till en läcker och sober färgskala av 1920-talssnitt.

Elisabeth Lintons regi, som är både stram och klargörande, gör att vi får ett bra grepp om rollfigurernas avsikter och motiv. Agneta Eichenholz gör en beräknande och blaserad operadiva som sett och varit med om det mesta i livet. Livet har inte gått skonsamt fram, utan ett antal män har under hennes långa liv utnyttjat henne.

Det är först i andra akten som partiet tillåter längre sånglinjer och mer ariosa partier. Eichenholz äger all den vokala kraft som rollen kräver med glans på höjden och smattrande konsonanter. Det måste vara ett sisyfosarbete att lära in denna enorma textmassa på tjeckiska. Jag såg hennes Luludebut på Covent Garden i London sommaren 2009 och redan då var hon en fenomenal sångskådespelare. Något som hon nu på Malmö Opera visar ett ännu mer fulländat prov på.

Lars Arvidson, Magnus Vigilius och Agneta Eichenholz

Mathias Hedegaard, Agneta Eichenholz och Thomas Volle

Nu är inte opera en enmansshow, utan övriga roller är också mycket väl genomförda både sceniskt och musikaliskt. Inte minst **Magnus Vigilius** som Albert Gregor. Han har en osvikligt säker tenor med många fina höjdtoner (hans paradroll är annars Lohengrin). Ryssen **Rodion Pogossoff** gör aristokraten Jaroslav Prus – den andra motparten i arsvivsten – med en kraftfull baryton. **Lars Arvidson** som advokaten Kolenatý är som alltid ett säkert sceniskt kort med en enorm pondus och scennärvaro. I sina scener driver han spelet framåt med stor emfas.

Bengt Ola Morgny gör stort avtryck som den demente vivören greve Hauk-Šendorf, han som tycker sig känna igen Emilia Marty i den spanska dansösen Eugenia Montez. I den sista av de två scener som han är med i lyckas det sceniska geniet Morgny dra ner applådasör när han försöker fly med vad han tror är Eugenia Montez.

Återigen imponeras jag av **Patrik Ringborgs** mästertliga dirigerings. För varje gång han dirigerar på Malmö Opera blir orkestern bara

bättre och bättre. Hela klangkroppen är sammansvetsad i ett tajt orkesterspel. Och vilket stöd är inte Ringborg för sångarna. Mätte nu publiken komma och se denna succéuppsättning, för det var långt ifrån utsålt på premiären. 🎭

JANÁČEK: FALLET MAKROPULOS

Premiär 1 april 2023.

Dirigent: Patrik Ringborg

Regi: Elisabeth Linton

Scenografi: Julia Hansen

Kostym- och maskdesign: Anja Vang Kragh

Ljus: Ulrik Gad

Solister: Agneta Eichenholz, Magnus Vigilius, Rodion Pogossoff, Lars Arvidson, Hanna Husáhr, Mathias Hedegaard, Thomas Volle, Bengt Ola Morgny, Katarina Lundborg, Thomas Hildebrandt.

www.malmoopera.se

Fallet Makropulos spelas t.o.m. 3 maj.

BIRGIT NILSSON

DAGARNA
6 - 12 augusti

MASTER CLASS & KONSERT
6-10 augusti Ravinen, Båstad
STIPENDIEKONSERT
11 augusti Västra Karups kyrka

TOSCA IN CONCERT

**12 augusti stor utomhusföreställning
vid Birgit Nilsson Museum**

Joyce El-Khoury

Michael Fabiano

John Lundgren

Anton Ljungqvist

Fredrik Zetterström

Rickard Söderberg

Anders Lorentzson

Helsingborgs Symfoniorkester

Stor kör från Bjärehalvön

Pier Giorgio Morandi, dirigent

**BIRGIT
NILSSON**
MUSEUM

birgitnilsson.com

juliusbiljettservice.se

0775-700 400

Svenska
Kulturfonden

ÅLAND OPERA FESTIVAL 2023

G. Puccini

TOSCA

4./5. Aug

J. Almer

ORLANDO

3./6. Aug

WWW.OPERA.AX

AnnLouise Lögdlund och Ole Aleksander Bang

AIDA

WERMLAND OPERA, KARLSTAD • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: MATS BÄCKER

Giuseppe Verdis Aida har aldrig spelats i Karlstad. Det var något som den härom året nytillträdde opera- och orkesterchefen Kjell Englund ville ändra på. Det är hans första operapremiär som chef. Folkoperans uppsättning av Aida 1985 var det som tände hans operaintresse på allvar. Det var Folkoperans dåvarande chef Claes Fellbom som regisserade och nu har han fått chansen igen av Englund i Karlstad.

I Fellboms förra uppsättning fanns det mängder av energi, stark personregi och en radikalitet som fortfarande bränner kvar på näthinnan. Men i Karlstad är regin indifferent med en orkeslös personinstruktion, där sångarna själva i varierande grad får fylla ut scenen med sin egen personlighet och stamina.

Det som imponerar är det sceniska rummet i form av mobila pelare med inristade hieroglyfer. Och här ska **Linus Fellboms** fiffiga scenografiska lösningar och ljusdesign prisas. Också **Anna Ardelius** kostymer i lapis lazuli-blått och guld, vilket förhöjdes än mer av blått och rött scenljus.

Karlstads teater är en liten tittskåpsteater med ett fint scendjup och med en ännu djupare bakscen, vilket gör att detta stora verk går att spela här. Det är imponerande. *Aida* är ett intimt kammarspel förutom triumfmarschen. Det är ett triangeldrama mellan Aida, Radamès och Amneris. Den tillfångatagna etiopiska prinsessan Aida älskar Egyptens härförare Radamès och det är ömsesidigt. Dessutom älskar Faraos dotter Amneris Radamès,

vilket inte han gör. Grundkonflikten: kan man älska sin fiende utan att svika sitt land?

Det är en fråga som ställts alltsedan urpremiären i Kairo 1871. I Karlstad berättas det rakt upp och ner, men där blir vissa scener väl poänglösa. Amneris är hetsätare som förätrar sig på bakelser. Detta tjasas om väl mycket. En scen som har verklig dramatik är när pelarna i slutet av domstolsscenen rasar ihop, medan triumfscenen är alldeles för stillastående. Det kunde Claes Fellbom ha löst på ett mer levande sätt.

Störande är att man ger verket på svenska i nyöversättning av regissören. Texten är ofta platt och otymplig. Tidigare har man i Karlstad gett främst Wagneroperor på originalspråket. Nu kan vi följa Fellboms svenska text på textmaskinen.

Det som imponerar är dirigenten **Eric Soléns** handlag med Wermland Operas 40-mannaorkester, som spelar med både schwung och täthet. Fina soloinsatser, inte minst av träblåsarerna

och solocellisten. Soléns idoga orkesterarbete har gett ett fint resultat och ihop med de flesta sångarna och kören blir det vokala resultatet än mer förhöjt. Enda randanmärkningen är några skira tunna stråk som blir lite orena när det är så få stråkmusiker, något som den lilla numerären inte lyckas skyla över.

AnnLouice Lögdlund är kanske inte i första hand en självklar Aida efter att med stor bravur ha sjungit alla Brünnhilderollerna, Brangäne och Kundry. För henne är det en ren arbetsseger. Hon kan slanka av sin sopran med fina pianissimon och har givetvis tryck i de mer dramatiska avsnitten. Däremot har **Ole Aleksander Bang** problem med Radamès tessitura. Hans barytonala tenor ligger i underkant och flertalet höjdtoner blir häpnadsväckande orena. Jag såg en söndagsmatiné och då hade man under veckan gett tre föreställningar; kanske tog det ut sin rätt?

Martina Dikes spotska Amneris är ett energiknippe och hon är en av få roller som genomgår en utveckling, i hennes fall från självsäkerhet till bindgalen furie. Dike är klippt och skuren för detta dramatiska mezzoparti. Men en viss matthet på de högsta tonerna gjorde sig påmind i form av en rak höjd.

Den sceniskt säkra och inte minst vokalt utmärkte **Anton Ljungqvist** som Amonasro svarade ihop med Lögdlund för den bästa vokala insatsen. Hans flödande barytonala värme gör honom idealisk, åtminstone på denna scen. Lägg därtill en eminent textning.

Michael Schmidberger som översteprästen Ramfis visade prov på en mer öppen klang än vad jag minns honom från andra roller. **Staffan Liljas**, som kungen av Egypten, imponerade med stor pondus genom sin sonora och djupa bas.

Med en annan regiinsats hade det kunnat bli mycket bättre. Det saknas förvisso inte yngre svenska regissörer. Det är dags att ge dem chansen nu. :||

Slutscenen i Aida

VERDI: AIDA

Premiär 23 februari, besökt föreställning 12 mars 2023.

Dirigent och orkesterbearbetning: Eric Solén

Regi och svensk text: Claes Fellbom

Scenografi och ljusdesign: Linus Fellbom

Kostymdesign: Anna Ardelius

Mask- och perukdesign: Theresia Frisk

Koreografi: Lars Bethke

Kormästare: Bo Ericsson

Solister: AnnLouice Lögdlund, Ole Aleksander Bang, Martina Dike, Anton Ljungqvist, Michael Schmidberger, Staffan Liljas, Fredrik Sjöström, Anna-Maria Krawe.

www.wermlandopera.com

Martina Dike

Michael Schmidberger och Staffan Liljas

Rusalka

BERGEN NASJONALE OPERA • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: MAGNUS SKREDE

Malin Byströms emotsedda Rusalkadebut i Bergen skulle ha ägt rum redan hösten 2021 men coronapandemin kom emellan. Först nu, ett och halvt år senare, blev det verklighet. Bergen Nasjonale Opera har engagerat regissören Àlex Ollé – en av medgrundarna till den katalanska teatergruppen La Fura dels Baus, som är berömd för sina installationer och egenartade teater- och operauppsättningar. Gruppen svarade för öppningsceremonin vid sommar-OS i Barcelona 1992. I samma anda jobbar också Ollé i sin Rusalka-iscensättning.

Scengolvet i första och andra akten täcks av drivor av höstlöv som tyder på förgänglighet. En mängd parkbänkar utgör själva blickfånget och scenografin avgränsas likt en blackbox med svart uppspänd väv. Scenografen **Alfons Flores** lösning andas vemod. En pantomim inleder förspelet, där Malin Byströms Rusalka tränar efter prinsen som sitter på en bänk. Han känner vibrationerna och sedan är spelet i gång.

*Rusalkas framgång efter urpremiären i Prag 1901 var omedelbar. Librettisten **Jaroslav Kvapil** hade under en sommarsemester på Bornholm år 1900 återvänt till sina barndomsupplevelser av H.C. Andersens sagor, speciellt *Sagan om den lilla sjöjungfrun*. Sagan bygger ju på en centraleuropeisk legend ur den muntliga berättartraditionen om naturväsendet sjöjungfrun som förälskar sig i en människa, prinsen. Trots det universella i sagan ville Kvapil*

Malin Byström

Allison Cook och Brandon Jovanovich

skapa ett utpräglat tjeckiskt-nationalromantiskt verk eftersom situationen var komplicerad för det tjeckiska folket. Det som vi känner som Tjeckien i dag tillhörde då dubbelmonarkin Österrike-Ungern. Det finns många undertexter i denna variant, en misslyckad klassresa, klyftan mellan natur och civilisation, eller världen som en dunkel skog av symboler likt Claude Debussys samtida *Pelléas och Mélisande*.

Tonsättaren **Antonín Dvořák** blev eld och lågor över Kvapils textbok och komponerade verket i ett rus. Det är lätt att förstå att både publik och kritik tog till sig operan vid urpremiären i Prag. Och det gäller också i allra högsta grad vokalt och musikaliskt i Bergen.

Malin Byström är alldeles idealisk som Rusalka både sceniskt och vokalt. Av de tre tidigare *Rusalka*-uppsättningar som jag har sett har en mer bedrövlig och gråmelerad sjöjungfru inte skådats. Det är inte bara en klassresa som hon försöker göra genom att förvandlas till människa med Ježibabas hjälp, utan det handlar också om undertryckt sexualitet. Det senare kom inte fram på ett tydligt sätt i **Alex Ollés** bristande personregi. Byström är en sådan självklar scenartist att hon fyller ut mycket på egen hand. Det är svårt att avgöra hur mycket personinstruktion hon hade fått.

Vokalt är hon alldeles lysande med både dramatisk kraft, fina höjdtoner och inte minst i tredje aktens aria som nästan ligger i mezzoläge. Hennes motspelare **Brandon Jovanovich** som Prinsen ger Byström fint vokalt motstånd. Han gör visserligen en betydande karriär, inte minst på Metropolitan, men är mycket skral rent sceniskt. Det går i dag inte att sjunga bara rakt upp och ner.

Den kroatiskfödde basen **Ante Jerkunica** är också klippt och skuren som Rusalkas far, Vattenanden. Han äger ett imponerande och varmt basflöde. **Hege Høisæter** gör en utflippad Ježibaba, inte minst i sista akten med ett otäckt utspel. Den brittiska sopranen **Allison Cook** som den främmande prinsessan, är berömd för sin Salome och Marie i *Wozzeck*. Hon blev för vag i den indifferent regin. Det går att göra hennes scener i andra aktens balscen betydligt fränare och mer utmanande. Prinsessans tessitura ligger till och med högre än Rusalkas och Cook kändes inte alldeles bekväm på de högsta tonerna.

Likaså blev de tre skogsnyfverna inte så individuella som brukligt. De kom bort lite när de var tvungna att dela scen med statisterna i teatergruppen Teatertigrene. Det saknades stringens i vissa scener,

Ante Jerkunica

medan andra kändes för överarbetade. Urs Schönebaums läckra ljussättning måste framhållas, inte minst den gröna belysningen av sofforna på balen.

I slutakten åker parkbänkar, bord och stolar upp i scentaket och helt plötsligt får jag associationer till Eugène Ionescos absurdistiska pjäs *Stolarna*. Den bitterljuva slutscenen, där Rusalka kysser prinsen till döds, blev en av premiärkvällens vokala höjdpunkter. Precis i slutet börjar det regna på scen och det är det enda vatten som förkommer här. Malin Byströms röst har blivit mer dramatisk och nu borde hon vara självklar för Wagnerroller som Elisabeth i *Tannhäuser* och Elsa i *Lohengrin*.

Nej, Àlex Ollé lyckades inte ta fram en psykologisk läsart, likt en David Pountney med sin smått legendariska uppsättning på English National Opera i London i mitten av 1980-talet. Eller för den delen Staffan Aspegrens version – vid Sverigepremiären i Umeå 2006 – med ett utpräglat klassperspektiv, där Rusalka tränade efter att få komma in i högreståndsvärlden.

Operachefen i Bergen Eivind Gullberg Jensens kärlek till det här verket går inte att ta miste på. Han dirigerade Norgepremiären i Oslo 2009 och har sedan dess dirigerat *Rusalka* på Wiener Staats-

oper, Zürichoperan och Romoperan. Hans musikaliska utläggning med Bergens Filharmoniker var alldeles lysande. Här fanns allt, från full kraft till fina små lyriska utmejslade passager. Det är en sådan hög och jämn nivå på orkestern som spelar lyhört, bländande och välavvägt genom hela föreställningen.

Nästa säsong blir det mer tjeckisk opera i Bergen då Leoš Janáčeks *Katja Kabanova* får premiär den 4 november med Ausrine Stundyte i titelrollen. :||

DVOŘÁK: RUSALKA

Premiär 18 mars 2023.

Dirigent: Eivind Gullberg Jensen

Regi: Àlex Ollé

Scenografi: Alfons Flores

Kostymdesign: Lluç Castells

Ljusdesign: Urs Schönebaum

Kormästare: Håkon Matti Skrede

Solister: Malin Byström, Brandon Jovanovich, Ante Jerkunica, Hege Høisæter, Allison Cook, Igor Gnidi, Siv Oda Hagerupsen, Hamida Kristoffersen, Marcela Randem, Monika Jägerová, Ian Marcus Bjørsvik.

www.bno.no

ELEKTRA

DET KONGELIGE TEATER, KÖPENHAMN • RECENSENT: LENNART BROMANDER • FOTO: MIKLOS SZABO

I Köpenhamnsoperans nya uppsättning av Richard Strauss Elektra befinner vi oss i en patriciervåning någon gång vid operans tillkomsttid i början av förra seklet. Vid tebordet sitter ett gäng överklassdamer, uppenbarligen av det mer vulgära slaget, skrattar rått och gör sig lustiga över den där Elektra som tyst smyger runt i salongerna. En åldrig Klytaimnestra sitter med vid bordet men verkar litet borta. Den detaljrika inredningen signalerar gammaldags realistisk teater. Det är också vad den ryske stjärnregissören Dmitri Tcherniakov erbjuder (han står som alltid också själv för scenografin), men det handlar samtidigt om en inträngande psykologisk realism, där alla kontrahenterna i det blodiga dramat är skarpt gestaltade.

Strauss och **Hugo von Hofmannsthals** *Elektra* räknas som ett av den tyska expressionismens absoluta mästerverk, men expressionismen lämnar Tcherniakov främst till musikerna i orkesterdiken. Brytningen mellan den överhettade musiken och den där nästan prudentligt inrättade lyxsalongen blir sällsynt, ja just det, expressiv.

Thomas Søndergaard gjorde en rent sensationell debut som Wagnerdirigent i *Valkyrian* på Det Kongelige förra våren. Det var med högt ställda förväntningar jag nu beredde mig på att lyssna till hur han skulle ta sig an denna Strauss orkestralt allra mest våldsamma opera. Och förväntningarna infriades! Det är

ett brutalt men samtidigt isande vackert våld som formas av musikerna i Det Kongelige Kapel, som spelar med en virtuositet i världsklass. Blecket och slagverket är skoningslöst men aldrig bullrande. Søndergaard frilägger hela detta enormt rika spektrum av orkesterfärger i Strauss partitur med sällsynt skärpa och driver upp temperaturen åt det glödheta hållet. Samtidigt lyfter han fram sångarna på scenen, och de blir påtagligt inspirerade av detta så disciplinerat vilda orkesterstöd.

Elektra, den amerikanska sopranen (med norskt påbrå) **Lise Lindstrom**, är lång och smal med kort mörkt hår och kommer in och stör damerna i tesalongen klädd i sin mördade fars rock och

Lise Lindstrom

Elisabet Strid och Lise Lindstrom

hatt. När hon efter sitt första mer introverta "Allein..." jagar upp sig, piskar hon också rösten skoningslöst mot högre höjder och stigande styrka. Det är inte vackert och ska knappast vara det heller, men hon har röstresurser att så småningom driva sin rollgestalt till vansinne och dödsdans.

Hennes syster är en kontrasterande kvinnogestalt med sin böjelse för "Kinder und Küche" (Hofmannsthal och Strauss var inga feminister av rang, även om de satte kvinnorna framför männen i de operor de skapade tillsammans). **Elisabet Strids** Chrysothemis är rent överväldigande i sin glänsande sopranprakt. Man häpnar över hur hon kan få fram sådan expansiv kraft och klang ur denna lilla kropp!

Klytaimnestra är alltså en rätt gammal dam, rentav litet åldersdement, där hon nervöst rasslar med teservisen under sin stora scen med Elektra. **Violeta Urmana** är fullkomligt illusorisk som rysansvärd skräcktant men förmedlar också en viss ömsinhet i all sin ondsinta ömklighet. Och hon sjunger liksom sina döttrar med totalt behärskad vokal lidelse.

För sin Orestes har **Johan Reuter** mörkat rösten ner till en nivå som passar ett sinistert dödsbud. Denne ganska otäcke Orestes är så till den grad blodtörstig att han av bara farten sätter kniven också i Chrysothemis, sedan Elektra väl dansat livet ur sig.

En gastkramande och i alla avseenden magnifik Elektra! 🎭

STRAUSS: ELEKTRA

Premiär 25 mars 2023.

Dirigent: Thomas Søndergaard

Regi och scenografi: Dmitri Tcherniakov

Assisterande regissör: Thorsten Cölle

Kostymdesign: Elena Zaytseva

Ljusdesign: Gleb Filshinsky

Videodesign: Tieni Burkhalter

Dramaturg: Tatiana Werestchagina

Solister: Lise Lindstrom, Elisabet Strid, Violeta Urmana,

Johan Reuter, Gert-Henning Jensen, m.fl.

www.kglteater.dk

Elektra spelas t.o.m. 26 april.

Violeta Urmana

Raehann Bryce-Davis och Miriam Clark

AIDA

DET KONGELIGE TEATER, KÖPENHAMN • RECENSENT: LENNART BROMANDER • FOTO: CAMILLA WINTER

Den nya Köpenhamnsoperan invigdes i januari 2005 med en uppsättning av Aida. Monumental Egypten-kitsch fick där tjäna bakgrund till den inhyrda stjärnan Roberto Alagna, som envist vände sig mot publiken, medan Aida, en mer passionerad Gitta-Maria Sjöberg, förgäves sökte kontakt med den så beklagligt ointresserade Radamès. En storståtlig men konstnärligt mindre lyckad uppsättning, som snabbt försvann från repertoaren. Nu får köpenhamnarna efter arton års väntan uppleva en ny Aida, och den ser annorlunda ut.

Den engelska regissören **Annabel Arden** stod för en rätt hygglig men knappast minnesvärd *Barberaren i Sevilla* i Malmö för ett år sedan, och detsamma kan man kanske säga om denna *Aida*. Vi befinner oss inte i Egypten utan i ett slags allmän sago- eller operavärld, där dräkterna pekar åt många håll samtidigt. Scenografin består mest av en fond av skiftande videoprojektioner (kan inte världens alla operaregissörer och scenografer åläggas att åtminstone under ett år försöka klara sig utan vidlyftiga videofantasier!). *Aida* kompletteras av fyra figuranter som beskäftigt försöker uttrycka hennes komplexa känslor genom övertydlig

rörelseenergi. Det är visserligen välgörande att slippa det låtsas-egyptiska, men det blir i stället en brist på fokusering och skärpa när handling och människor befinner sig alldeles utanför samhällelig och tidsmässig kontext.

Musikaliskt är det mer inspirerande. Tysk-amerikanska **Miriam Clark** i titelrollen har visserligen en betydande startsträcka och gör fram till och med triumfscenen (inga elefanter men mycket glitter och guldfärgade ballonger) ett rätt blekt intryck. I Nilscenen kommer hon tillbaka som en ny människa och gör sin så svåra

Scen ur Aida

aria med fint avvägd expansion och underbart färgade höjdtoner. I slutscenen skyler hon med sin innerlighet över **Samuele Simoncini**s något grovkornige Radamès. Annars inget ont om denne lätt barytonale och kraftfulle härförare, som av regissören tvingas uppträda rent vimsigt i triumfscenen, antagligen som ett tecken på själslig klyvnad. Att han inledningsvis har svårt att övertyga i den för sångaren så obarmhertiga "Celeste Aida" ska inte läggas honom till last, det har han gemensamt med i stort sett alla andra tenorer.

Ensemblen har två sydafrikanska sångare i viktiga partier, och båda är rent magnifika. **Raehann Bryce-Davis** som Amneris har verkligen krut i sin lätt gutturala men härligt expressiva stämma. Hennes frustration över att världslig makt inte automatiskt ger erotisk makt får maximalt vokalt uttryck. Som Aidas far Amonasro visar **Musa Ngqungwana** upp en välfokuserad Verdibaryton och bidrar litet bättre till dramatiken än **Kyungil Kos** välljudande men indifferent Ramfis. **Gisela Stille** som prästinnan och **Willard White** som kungen (Farao) är lyxbesättningar i två småroller, men White (f. 1946) börjar låta ganska klanglös och knarrig.

Det Kongeliges förträfflige specialist på italiensk opera i allmänhet och Verdi i synnerhet, **Paolo Carignani**, ser till att den musikaliska helheten är perfekt proportionerad. Det Kongelige Kapel spelar på topp, och den utökade kören klingar praktfullt. ■■

VERDI: AIDA

Premiär 2 mars 2023.

Dirigent: Paolo Carignani

Regi: Annabel Arden

Scenografi: Merle Hensel

Kostymdesign: Gabrielle Dalton

Ljusdesign: Lee Curran

Videodesign: Will Duke

Solister: Miriam Clark, Raehann Bryce-Davis, Samuele Simoncini, Musa Ngqungwana, Kyungil Ko, Willard White, Gisela Stille.

www.kglteater.dk

RIDDAR BLÅSKÄGG
& Judith

MEDVERKANDE
STINA EKBLAD
JULIA SPORSÉN
JOHAN SCHINKLER
ALEXANDRA BÜCHEL

OPERA MED
SKRÄCKBLANDAD
FÖRTJUSNING

MUSIK AV
BÉLA BARTOK
OCH MALIN BÅNG

PREMIÄR 19 APRIL

FOLKOPERAN
REPERTOAR HÖSTEN 2023
Köp dina biljetter på folkoperan.se

ASKUNGEN
En opera om drömprinsar och luftsloft
Av Gioacchino Rossini.
I regi av Nora Nilsson.
Premiär 20 september

TIDENS LARM
En musikmonolog av Joakim Sten
om hitmakaren i Stalins värld
MED JOHAN ULVESON
Premiär 29 september

Har du PMS? Eller känner du någon som har PMS? Då har du en föraning om intensiteten, dramatiken och känslöyttringarna i Kamraternas nästa opera.

Fria operakompaniet Kamraterna presenterar PMSIUS från 2017 i en utökad och omarbetad version, tonsatt av Corinne von Dardel och ömsint och humoristiskt skildrat av librettisten och dramatikern Alma Lindé. Vi bjuder in till en soaré på Reimersholme Hotel i sommarnatten, där du kan ta en drink och låta dig dränkas i ett känslöstormande musikaliskt drama om det fruktansvärda i att lida av PMS-besvär.

Medverkande: **Sångare:** Caspar Engdahl, Jessica Elevant, Martin Lissel och 6 musiker. • **Regissör:** Sara Ribbenstedt • **Scenografi/kostymdesigner:** Maja Döbling • **Musikalisk Ansvarig:** Matilda Lindholm • **Konstnärlig ide:** Helena de Waal • **Producent:** Daniel Szpigner

SVERIGEPREMIÄR

Spelas 16 juni – 8 juli på Remiersholme hotel
kamraterna.com

KAMRATERNA
Fria operakompaniet Kamraterna

Andefabriken

PHYSICAL DEMONSTRATIONS

MUSIK: DANIEL NELSON

LIBRETTO: TUALISA RANGSTRÖM OCH
MAGNUS LINDMAN

URPREMIÄR 21 JULI 2023 PÅ VADSTENA SLOTT

BILJETT FÖRSÄLJNING FRÅN 4 APRIL
WWW.VADSTENA-AKADEMIEN.ORG

Foto: Ove Axelsson.

Helena Jungwirth som Tintomara.

HELENA JUNGWIRTH

1945–2023

† Den svenska mezzosopranen **Helena Jungwirth** har avlidit 77 år gammal. Hon utbildade sig vid Statens musikdramatiska skola i Stockholm 1969–72. Jungwirth debuterade som Dorabella i *Così fan tutte* på Drottningholms Slottsteater 1972. Uppsättningen regisserades av Götz Friedrich. Hon medverkade under de fem sommar i rad som produktionen spelades på Lovön. Ferrando sjöngs av hennes dåvarande man, tenoren Claes-Håkan Ahnsjö.

Mest känd för Stockholmspubliken blev hon efter att ha gjort titelrollen i Lars Johan Werles *Tintomara*, som hade urpremiär i samband med Kungliga Operans 200-årsjubileum 1973. Därefter fick paret Jungwirth/Ahnsjö engagemang vid Bayerische Staatsoper i München, där båda under många år kom att tillhöra den fasta ensemblen.

I München kom Helena Jungwirth bland annat att gestalta Hans i *Hans och Greta*, Tisbe i *Askungen*, Marcellina i *Figaros bröllop*,

Zulma i *Italienskan i Alger*, Alisa i *Lucia di Lammermoor*, Pagen i *Salome* och Gymnasisten i *Lulu*. Hon sjöng Cherubin i *Figaros bröllop* vid festspelen i Glyndebourne 1974. På Staatsoper Unter den Linden i Östberlin 1987 gjorde hon titelrollen, Angelina, i Rossinis *Askungen*. Jungwirth gör Annina i Carlos Kleibers epokgörande *La traviata*-inspelning på Deutsche Grammophon.

Helena Jungwirth hade en utsökt vacker, ljus och fylligt välklingande mezzosopran. Hon utnämndes till Bayerische Kammer-sängerin 1996. ❧

Foto: Hermann och Clärchen Baus.

JÜRGEN FLIMM
1941–2023

† Teaterregissören och förre operachefen vid Staatsoper Unter den Linden i Berlin **Jürgen Flimm** har avlidit 81 år gammal. Han var född i Giessen, men växte upp i Köln där han studerade teatervetenskap och sociologi. I slutet av 1960-talet blev han regiassistent vid Münchner Kammerspiele. Därefter följde många regiuppdrag på en rad tyska teaterscener. Flimms favoritdramatiker var Tjechov. 1979 utsågs han till chef för Schauspiel Köln. Därefter följde femton framgångsrika år som chef för Thalia Theater i Hamburg, där han konstnärligt lyfte fram den teatern till en av Tysklands mest ledande och innovativa scener. Flimm var också chef för Ruhrtriennalen och Salzburgfestspelen.

Flimms första operaregi var det första tyska framförandet av Luigi Nonos *Al gran sole carico d'amore* på Frankfurtoperan 1978 – ett portalverk inom samtidsopera. Flimm kom också att samarbeta med dirigenter som Nikolaus Harnoncourt och Daniel Barenboim. År 2000 satte Flimm upp *Nibelungens ring* vid festspelen i Bayreuth med dirigenten Giuseppe Sinopoli.

Jürgen Flimm regisserade även på Teatro alla Scala i Milano, Covent Garden i London och på Metropolitan Opera i New York, där hans iscensättning av Beethovens *Fidelio* blev mycket lovordad.

Jürgen Flimm led av hjärtproblem och lördagen den 4 februari avled han i sitt hem utanför Hamburg. ☹️

FRIEDRICH CERHA

1926–2023

Foto: Manu Theobald.

† Den österrikiske tonsättaren, dirigenten och musikpedagogen **Friedrich Cerha** avled den 14 februari, tre dagar före sin 97-årsdag. Han föddes i Wien och var ett musikaliskt underbarn. Han spelade violin redan som sexåring och två år senare komponerade han sina första alster. Efter andra världskrigets slut studerade han komposition och musikpedagogik vid Universität für Musik und darstellende Kunst i Wien.

År 1958 grundade han tillsammans med Kurt Schwertsik ensemblen "die reihe" för att sprida nutida musik i Österrike. Cerha blev känd för att han tog sig an verk av Alban Berg, Anton Webern och Arnold Schönberg – den andra wienskolan.

Friedrich Cerha är kanske mest berömd för att han färdigställde tredje akten till Alban Bergs ofullbordade opera *Lulu*. Det var först på Garnieroperan i Paris 1979 som den fullständiga versionen fick sin urpremiär. Pierre Boulez dirigerade och Teresa Stratas gjorde titelrollen.

Två år senare fick Cerha sitt stora genombrott när hans opera *Baal*, efter Bertolt Brechts drama med samma namn, fick sin urpremiär vid Salzburgfestspelen. *Baal* är inspirerad av Bergs *Wozzeck*. Theo Adam gestaltade Baal. Samma uppsättning gavs även på Wiener Staatsoper. Året därpå kom ytterligare en uppsättning, då på Staatsoper Unter den Linden i dåvarande Östberlin.

Två senare Cerha-operor är *Der Rattenfänger* och *Der Riese vom Steinfeld*, den senare ett samarbete med Wiener Staatsoper. Librettist var Peter Turrini. Urpremiären ägde rum 2002.

Friedrich Cerhas död har slagits upp stort i österrikisk press. Han var en förgrundsgestalt inom den nutida musiken. ☹️

Foto: Clemens Kohl.

Melitta Muszely som Giulietta i Hoffmanns äventyr.

MELITTA MUSZELY

1927–2023

† Den österrikiska sopranen och sångpedagogen **Melitta Muszely** har avlidit 95 år gammal. Hon var född i Wien av ungerska föräldrar. Hon studerade på Wiens musikkonservatorium och operadebuterade i tyska Regensburg 1950. Hon tillhörde ensemblen vid Hamburgoperan under åren 1954–68. Här kom hon att medverka vid flera urpremiärer, som t.ex. Ernst Kreneks *Pallas Athene weint* och Giselher Klebes *Figaro lässt sich scheiden*.

Muszely gästspelade flitigt på Staatsoper och Komische Oper i Östberlin. På den senare scenen gestaltade hon alla fyra sopranrollerna i Walter Felstensteins legendariska uppsättning av *Hoffmanns äventyr* 1958. Produktionen filmatiserades 1970 och ingår i en omfattande dvd-box som ger en grundlig bild av Felsensteins regikonst.

Melitta Muszely var också en flitig gäst på Wiener Staatsoper, inte minst i Mozartrollerna Pamina, Donna Elvira och Susanna. Här sjöng hon också Marie i *Brudköpet*, Violetta i *La traviata* och inte minst Sophie i *Rosenkavaljeren*. En annan betydande Straussroll var titelrollen i *Arabella* (finns i en liveupptagning från Teatro La Fenice i Venedig 1966). En av hennes mer aparta roller var titelrollen i Ferruccio Busonis opera *Turandot*.

Hennes omfattande gästspelsverksamhet ledde till engagemang vid operahusen i Paris, Zürich, Venedig och Lissabon samt vid festspelen i Salzburg och Edinburgh. Muszely hade också en omfattande romans- och oratorierepertoar.

Hon var en stor scenartist och därför fick hon aldrig chansen att göra kommersiella kompletta operainspelningar. Dock finns hon utgiven på cd från en mängd radio- och liveframföranden. Hon gör Micaëla på en komplett *Carmen*-inspelning på tyska med Christa Ludwig, Rudolf Schock och Hermann Prey. Hennes röst finns också bevarad i opera- och operettinspelningar med Fritz Wunderlich i en EMI-box om sex cd-skivor. Här framträder Wunderlich med flera andra soprankollegor. :||

VIRGINIA ZEANI

1925–2023

† Den rumänskfödda sopranen **Virginia Zeani** har avlidit 97 år gammal. Hon var född i en liten by i Transylvanien. Efter andra världskriget emigrerade hon till Italien och utbildade sig i Milano. Hennes professionella debut ägde rum på Teatro Duse i Bologna 1948 som Violetta i *La traviata* – en roll som hon sjöng hela 648 gånger under karriären. Florensdebuten ägde rum 1952 när hon ersatte Maria Callas som Elvira i Bellinis *Puritanerna*. Här mötte hon sin kommande man, den italienske basen Nicola Rossi-Lemeni.

De möttes igen vid hennes La Scala-debut 1956, då hon sjöng Cleopatra och han titelrollen i Händels *Julius Caesar*. I början av sin karriär sjöng Zeani en mängd koloraturroller som Lucia di Lammermoor, Gilda i *Rigoletto* och Adèle i Rossinis *Le comte Ory*. På Romoperan sjöng hon alla fyra kvinnorollerna i *Hoffmanns äventyr*. I samma uppsättning gjorde maken skurkrollerna.

Från 1970 övergick Zeani till att sjunga tyngre och bredare dramatiska roller som Aida, Tosca, Manon Lescaut och Fedora. Hon sjöng även Wagnerroller som Senta i *Den flygande holländaren* och Elsa i *Lohengrin*.

Virginia Zeani hade hela 69 roller på sin repertoar. Hon gestaltade bortglömda hjältinnor i Verdis *Alzira* och Donizettis *Maria di Rohan*. Därutöver var hon med vid flera uruppföranden, inte minst i rollen som Blanche i *Karmelitsystrarna* på La Scala i Milano 1957. En annan Poulenc-roll var Kvinnan i *La voix humaine*.

Avskedsrollen var Mor Marie i *Karmelitsystrarna* på San Francisco Opera 1982. Från början av 1980-talet undervisade Zeani i sång. Bland hennes mest namnkunniga elever kan nämnas Vivica Genaux, Sylvia McNair och Elizabeth Futral.

Tyvärr gjorde Zeani väldigt få studioinspelningar. Hennes Tosca och Violetta finns bevarade liksom en Verdi-Puccini-recital. Decca gav ut två lp-skivor med arior av Donizetti, Bellini, Verdi och Puccini. Därutöver finns en mängd piratinspelningar med henne. :||

HANS-ÅKE SJÖQUIST

1948–2023

Foto: Enar Merikel Rydberg.

† Ljusdesignern Hans-Åke Sjöquist har efter en tids sjukdom avlidit 74 år gammal. Han arbetade med ljussättning under nästan 50 år. Från 1986 var han frilans och drev designföretaget Candela. Han var utbildad vid Yale University School of Drama i Connecticut, USA.

Under 1980-talet var han anställd som belysningschef vid Kungliga Operan, där han ljussatte 76 produktioner mellan 1966 och 2011. Listan är mycket lång: tillsammans med regissören Knut Hendriksen en omtalad *Macbeth*, *Boris Godunov*, *Manon Lescaut* och *Fallet Makropulos*. Ihop med Ann-Margret Pettersson bland annat *Così fan tutte*, *Medea*, *Die tote Stadt*, *Clara*, *Werther* och *Pelléas och Mélisande*. Ljus till två *Salome*-uppsättningar, både Göran Järvefelds (1982) och Sofia Jupither (2013). Han svarade också för ljussättningen till uruppförandet av Daniel Börtz' *Backanterna* i regi av Ingmar Bergman.

Tillsammans med regissören Folke Abenius gjorde han två spännande uppsättningar som helt använde sig av enbart ljussättning och ingen scenografi. Först ut var Verdis *Den sicilianska aftonsången* på Det Kongelige Teater vid Kongens Nytorv, vilket ledde till att man använde sig av samma idékoncept till *Elektra* i Stockholm. Det blev ett mycket lyckat resultat. Teamet producerade också Wagners *Den flygande holländaren* på Kungliga Operan 1988, förlagd till Dresden och revolutionsåret 1848.

Därutöver arbetade Hans-Åke Sjöquist som ljusdesigner i teater-, opera- och dansproduktion runt om i Skandinavien samt även i Bryssel, Genève, Aix-en-Provence, Marseille, London, Paris, Berlin, Milano, Zürich, Amsterdam, Aten och Chicago.

På Göteborgsoperan var han ljuschef 1994–97. Dessförinnan ingick han även i det konsultteam som byggde operahuset och hade ansvar för operans ljusinstallationer. Han satte ljus också till Göteborgsoperans invigningsföreställning hösten 1994.

Två produktioner som han ljussatte står den här säsongen på repertoaren. I Stockholm spelas nu *Tosca* i Knut Hendriksens regi och på Köpenhamnsoperan i vår David Radoks iscensättning av *La traviata* med Gisela Stille i titelrollen.

Det är inte konstigt att utnämna Hans-Åke Sjöquist till en legend som ljussättare, inte bara i Sverige utan även internationellt. ■||

Sören Tranberg

avlyssnat

HEAT OF THE MOMENT

Lars Cleveman, tenor
Kungliga Hovkapellet och andra
orkestrar/Varviso, Brühl, m.fl.
Sterling CDA 1858/59 [2 CD]

Distr: Naxos

Den här dubbel-cd:n ger en fin bild av **Lars Clevemans** tenorgärning. Inspelningarna är till stor del hämtade från Sveriges Radio, direktsändningar från operaföreställningar och konserter mellan 1999 och 2020. Men här finns också en privatinspelning av Florestans aria ur *Fidelio*, inspelad på Deutsches Nationaltheater i Weimar 2017 och Romberättelsen ur *Tannhäuser* från festspelen i Bayreuth 2011. Att tidsspannet mellan de olika inspelningarna på skivorna är drygt tjugo år går inte att höra. Clevemans stämma har varit av samma kvalitet och slitstyrka genom åren.

Under den senare delen av sin karriär har Cleveman naturligt nog haft fokus på de stora Wagnerrollerna. Kvalificerade Wagnertenorer är ju alltid mycket eftersökta. Förutom Lohengrin och Walther i *Mästersångarna i Nürnberg* har Cleveman sjungit alla de stora Wagnerpartierna. Den ena av de två skivorna är helt ägnad Wagner med fylliga exempel från *Parsifal*, *Tristan och Isolde*, *Siegfried*, *Ragnarök* och *Tannhäuser*.

På Wagnerskivan överväldigar de två kraftmätningarna med **Nina Stemme** som Isolde respektive Brünnhilde i *Ragnarök*. Clevemans Romberättelse från Bayreuth ger mersmak.

Den andra cd:n upptar ett mångsidigt urval av Clevemans insatser i framför allt italiensk och fransk opera, närmare

bestämt Massenets *Werther*, Offenbachs *Hoffmanns äventyr*, Saint-Saëns *Simson och Delila*, Halévys *Judinnan*, Verdis *Trubaduren* och *Otello*, Giordanos *Andrea Chénier*, Puccinis *Manon Lescaut* och *Tosca*. Dessutom alltså *Fidelio* samt, som ett litet udda extranummer, Lehárs "Du är min hela värld" ur *Leendets land* från en konsert i Karlstad – det kunde dock ha utgått, inte för Clevemans skull men för att ljudkvaliteten är för skral. Annars är ljudkvaliteten utmärkt, även om rösten tenderar att komma långt ifrån i direktinspelningarna från Stockholmsoperan.

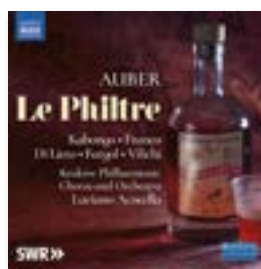
Clevemans tenor har en – med ett adjektiv som kanske numera klingar suspekt – viril karaktär. Det är ingen mes som här framträder, oavsett om det handlar om Des Grieux, Siegfried eller Cavaradossi. Klangen är fast och stadig, och alla karaktärer som gestaltas är tveklöst män som vet vad de vill. Ibland kan de dock låta mer objektivt konstaterande än passionerat angelägna, men Cleveman kan också låta passionerat lidelsefull.

Efter att ha upplevt honom live vid många tillfällen håller jag hans Des Grieux mot **Gitta-Maria Sjöbergs** *Manon Lescaut* på Det Kongelige 2002 som min starkaste Clevemanupplevelse. Inspirerade av varandra slog det verkligen gnistor mellan Cleveman och Sjöberg. På dubbel-cd:n finns också *Manon Lescaut* representerad med ett par avsnitt från Stockholmsoperan 2009 med **Inessa Galante**. De avsnitten bekräftar Clevemans styrka som "transalpinsk" Puccinitenor, d.v.s. av den nordeuropeiska art som markant skiljer sig från tenorer med mediterrän timbre och teknik.

Påfallande är också vilken mängd Cleveman ger flera franska partier; särskilt har jag i gott minne hans Eléazar i *Judinan* på Göteborgsoperan 2014. En av höjdpunkterna i det här urvalet är en upptagning därifrån av Eléazars stora aria i fjärde akten, "Rachel, quand du Seigneur".

Det finns luckor i Clevemans repertoar, och en central operatörsättare som Mozart har han helt undvikit (den enda Mozartopera Cleveman deltagit i är *La finta semplice* på Confindencen 1991). Cleveman har inte samma flexibilitet som Gösta Winbergh hade, som ju övertygade lika mycket både som Don Ottavio och som Parsifal, men Cleveman har gjort en dygd av sina begränsningar. Det är över lag en hög jämn nivå i hela det här urvalet. Han ger sig aldrig på något som han inte behärskar eller som passar hans röst sämre.

Texthäftet innehåller en mycket fyllig intervju med Cleveman av **Henry Larsson**, och det finns också en förteckning över alla Clevemans roller. Här saknar jag dock en av hans första stora roller, Faust i Boitos *Mefistofeles*, som han sjöng på Ystadoperan sommaren 1990. ■ Lennart Bromander

**AUBER: LE PHILTRE
(KÄRLEKSDRYCKEN)**

*Kabongo, Franco, Di Lieto,
Fatyol, Vilichi.
Krakóws Filharmoniska orkester
och kör/Acocella*
Naxos 8.660514–15 [2 CD]

Distr: Naxos

Daniel-François-Esprit Aubers *Kärleksdrycken*? Visst, och mest nyfiken är man förstas på hur hans ursprungsopera står sig gentemot Donizettis mer kända variant, som kom bara ett år efter Aubers. År 1831 stod Auber på sin kulmen: tre år tidigare hade hans allvarliga *Den stumma från Portici* uruppförts på Stora Operan i Paris och bildat prototypen för hur alla kommande grand opéras skulle skrivas. Därför var det inte konstigt att även den komiska *Le Philtre* med text av den store **Eugène Scribe** också urupfördes där. Inte minst med tanke på att Rossini fått ett genombrott där med sin likaledes komiska *Le comte Ory* 1828. Även om kritikerna förfasade sig över Stora Operans förfläckning att införa komiska operor, blev *Le Philtre* en stor publiksuccé och spelades där 243 gånger ända fram till 1862.

Annars var ju Auber regerande kung på Opéra-Comique, där han skrev nästan 50 operor med talad dialog mellan musiknumren. Men i *Le Philtre* finns liksom i *Le comte Ory* ingen talad dialog, utan enbart orkesterrecitativ. Intressant nog blev Donizettis *Kärleksdrycken*, uruppförd 1832 i Milano, den sista kända operan som innehöll seccorecitativ till klaviatur. Hans

avlyssnat

librettist Felice Romani tog Scribes fyndiga text, översatte den rakt av och anpassade den till mer italienska förhållanden.

Auber uttalade att han komponerade enbart för att underhålla. Han skrev inte för evigheten utan blev glad om publiken gillade hans musik. Och hans musik är melodios, läckert orkestrerad och vältajmad gentemot texten. Den som vill hitta något större djup får gå till andra verk. Det är väl det som gör att Donizettis kärleksdryck har överlevt, och inte Aubers. Donizetti tvingade sin librettist till tre viktiga tillägg, som drar handlingen åt det allvarliga och mer sentimentala hållet, helt enligt den italienska operan då. Hans Nemorino har betydligt mer patos än Aubers Guillaume, och det första tillägget gäller första aktens final då Nemorino besvär Adina att vänta en dag med att gifta sig med Belcore. Det andra gäller den operans verkliga showstopper "Una furtiva lagrima", som Donizetti fick övertala den motvillige Romani att skriva några rader till. Det tredje tillägget gäller Adinas sista aria då hon besvär Nemorino att stanna kvar i byn. Alla dessa tre allvarliga oaser gör att komedin får mycket starkare relief och djup. De bubblande infallen behöver kontrasteras och plötsligt gå över i allvar. Så skriver man för evigheten.

Men Aubers *Le Philtre* (ordet betyder kärleks- eller troll-dryck) är ändå mycket väl värd att höra, och heder åt Naxos som gett ut en inspelning av den. Den är gjord live vid Rossini-festivalen i tyska Bad Wildbad 2021 med Krakóws Filharmo-

niska orkester och kör under den italienske maestron **Luciano Accellas** säkra ledning.

I skivhäftet argumenteras för att detta närmast är ett italienskt verk och de framför det också därefter. Jag är inte böjd att hålla med. Visserligen tog Auber intryck av Rossini, men man bör komma ihåg att kombinationen Auber och Scribe är den enda med två infödda fransmän – Meyerbeer var ju tysk och Rossini italienare. Med franska sångare och dito dirigent tror jag att resultatet hade blivit ganska annorlunda. De fem sångarna, som väl inte håller högsta skivinspelningsklass, kommer från världens alla hörn och det franska uttalet lämnar en del övrigt att önska – det är långt mellan nasalerna.

Röstfacken till rollerna är exakt desamma som hos Donizetti, även om namnen är annorlunda. Vad gäller de bägge rumänska sopranerna, är de aningen felplacerade: Térézine har minst lika mycket koloratur som Adina, något **Luiza Fatyols** Mimì-sopran inte helt trivs med och höjdttonerna blir vassa. Detsamma gäller **Adina Vilichi** som Jeannette, som har aningen mer att sjunga än hos Donizetti – hos bägge sopranerna hade man önskat mer elegans och virtuoseri.

Bäst på plan är den kongolesiske tenoren **Patrick Kabongo** med fin blank höjd och rörande uttryck. Mexikanen **Emmanuel Franco** som den skrytsamme sergeanten Joli-Cœur har en stilig om än något skakig baryton med bra djup. Slutligen den

italienske basen **Eugenio Di Lieto** som hittar fyndiga och adekvata uttryck som kvacksalvaren Fontanarose.

Även om jag önskat litet mer franska örter i denna kärleksdryck vill jag ändå anbefalla inspelningen, för det är roligt att jämföra med Donizettis version! Texten ingår inte i skivhäftet, men kan laddas ner från nätet för den som vill gå in i minsta detalj. Och Naxos har täppt till en viktig lucka i operahistorien, för hur det än är så var ju Auber och Scribe först med denna charmiga komedi. ■ Göran Gademan

**ARIAS FOR ANNA RENZI
– THE FIRST OPERA DIVA**

Monteverdi, Cesti, Laurenzi
Roberta Invernizzi/Ensemble
Sezione Aurea
Brilliant Classics 96716 [1 CD]

Distr: Naxos

Om den italienska sopranen **Anna Renzi** vet vi inte mycket. Hon föddes runt 1620 och dog någon gång efter 1661. Debuten skedde 1640 och hon framträdde framför allt i Venedig och Florens i operor av Monteverdi, Busenello och möjligen Cavalli. Om hennes liv vet vi föga (hon

ska ha haft goda inkomster, tillräckligt för att snubba två friare). Något mer vet vi om hennes repertoar, tretton huvudroller ska ha hunnits med under en tämligen kort karriär. Hon avslutade sin tid på scenen 1657. Berömmelsen ska ha varit omfattande, även om hon som varje kvinna som stod på scenen under detta sekel samtidigt betraktades som, och kallades, hora.

Det finns en liten skrift om 95 sidor, *Le glorie della Signora Anna Renzi romana*, skriven 1644 av Giulio Strozzi (Barbara Strozzi's adoptivfar), bestående av hyllningsdikter, eloger och porträtt; tidens marknadsföring. Ett av få mindre subjektiva vittnesmål kommer från dagboksförfattaren och medlemmen av det nygrundade Royal Society, John Evelyn, som reste runt i Italien i mitten av 1600-talet. Under karnevalen i Venedig 1645 hamnar han på operan och hör där Anna Renzi (som han stavar Rencia). Min lite fria översättning: "Historien var Hercules i Lydien, det var tretton scenbyten. Berömda röster, Anna Rencia, en romare och känd för att vara den främsta kvinnliga diskanten [alltså högsta röstläget], men där fanns en eunuck [kastrat] som i mitt tycke överträffade henne, också en genovesare med en ojämförlig bas."

Operan Evelyn såg var Giovanni Rovettas *Ercole in Lidia* (förlorad för eftervärlden). Evelyn bjöd en kort tid senare henne och en kastrat på middag (fisk), där de båda gästerna efter förplågnaden sjöng "rare music" till cembalo. Sedan tog

avlyssnat

de en gondol för att se när skeppen satte segel för att fara till Kreta. Möjligen, men det är naturligtvis en ren spekulation, är något av den musik Renzi framförde för Evelyn med på föreliggande cd. Renzi ska ha haft en röst som sträckte sig över två oktaver. Att döma av de bevarade partiturer som skrevs för henne var rösten både uttrycksfull och dramatisk.

Roberta Invernizzi, även hon en italiensk sopran specialiserad på barockrepertoaren, har valt ut stycken som Renzi ska ha framfört. Musik av Claudio Monteverdi, Antonio Cesti, Luigi Rossi och Filiberto Laurenzi (Renzis musiklärare). Invernizzis röst är mjuk, klar och osedvanligt varm, det finns ett slags ödmjukhet även i det expressiva uttrycket, som i Monteverdis "Disprezzata regina" ur *Poppeas kröning*. Sällan hörda är också exemplen från *La Finta Savia*, Laurenzis opera till vilken Giulio Strozzi var librettist, kanske de bästa spåren på denna vackra utgåva.

Ensemble Sezione Aurea spelar mjukt och med svikt, instrumentaltstycken som Frescobaldis "Canzon prima a basso solo" dröjer kvar i det auditiva minnet minst lika mycket som Invernizzis röst. Att sedan skivbolaget kallar Renzi "den första operadivan" får skyllas på marknadsavdelningen; hon var tydligen allt annat än någon diva, snarare tvärtom, "melankoliskt lagd, fåordig och eftertänksam" enligt Giulio Strozzi möjligen lite tillrättalagda formuleringar. Hon var väl desto mer uttrycksfull på scenen. ■■ Claes Wahlin

TIDSKRIFTEN OPERA

OPERA NR 3/2023 UTKOMMER DEN 22 JUNI

- ◆ I sommarnumret recenserar vi Benjamin Brittens *En midsommarnattsdröm* på Kungliga Operan, i regi av Tobias Theorell och i scenografi av Lars-Åke Thessman. Likaså Göteborgsoperans uppsättning av Paul Abrahams operett *Det var en gång* på Grand Hôtel och Verdioperan *Nabucco*. Folkoperans uppsättning av Béla Bartóks *Riddar Blåskägg* med Johan Schinkler och Julia Sporsén samt uruppförandet på samma teater av Malin Bångs *Judith* med Alexandra Büchel i titelrollen. Köpenhamnsoperan tar upp Brittens *Peter Grimes* igen.
- ◆ Sören Tranberg intervjuar två av Göteborgsoperans stöttepelare: basbarytonen Anders Lorentzson och barytonen Mats Persson, som båda går i pension efter den här säsongen. Lorentzsons sista roll som ordinarie ensemblemedlem blev *Sir Morosus i Die schweigsame Frau*, medan Mats Persson sjunger den krävande titelrollen i *Nabucco*.
- ◆ Claes Wahlin skriver en essä om Jean-Philippe Rameaus *Dardanus*, en opera som är aktuell i sommar på Confidencen, Ulriksdals slottsteater. Det blir också något om Henry Purcell, vars *The Fairy Queen* spelas på Drottningholms Slottsteater i augusti.

Fr.v. *Riddar Blåskägg*, Folkoperan. Illustration: Johan Gripenholm. Anders Lorentzson i *Die schweigsame Frau*. Foto: Lennart Sjöberg. Confidencen. *The Fairy Queen*. Kostymskiss: Anna Kjellsdotter.

MACBETH

av Giuseppe Verdi

Läckö Slott 14 juli – 5 augusti

**Dirigent Kim Phipps
Regi Catarina Gnospelius
Kostym Anna Kjellsdotter
Mask Therésia Frisk**

Biljetter lackoslott.se eller Turistbyrån
Lidköping 0510 200 20

VD/konstnärlig ledare

Vadstena-akademien söker vd/konstnärlig ledare med tillträde under 2024. Tjänsten är förlagd till Stockholm och Vadstena.

Sista ansökningsdag 31 maj 2023
Ansökan sänds till
apply@vadstena-akademien.org

För mer upplysningar:

Gunnar Lundberg, styrelseledamot:
gunnarlundberg1958@outlook.com
Terese Lindström, producent
terese.lindstrom@vadstena-akademien.org
Nils Spangenberg, vd/konstnärlig ledare
nils.spangenberg@vadstena-akademien.org

www.vadstena-akademien.org

OPÖ

www.osterbyopera.com
Opera på Österbybruk

**HENRY PURCELL
DIDO OCH AENEAS**
Spelas 6-9 juli 2023

Foto: Emilio Kross

**Mathilda Bryngelsson – Joseph Mossop – Susanna Reuter
Alexandra Linde – Jenny Viklund – Märten Wählström – Niklas Bjänhall Prytz
Niklas Tamm – Gabriella Wetter-Burman – Benedikt Melichar
Österbybruks operakör och orkester**

Simson och Delila

Hämnd i kärlekens tecken

Britta Blavier – Delila, Anders Håkansson – Simson,
Tord Wallström – Överstepräst, Michael Schmidberger – den gamle Hebrén,
Elisabet Wallström – Filisté, Gustav Asplund / Ludvig Nilsson vid flygeln.
Svensk text: G.Asplund, Regi: Björn Sjögren.
Opera i koncentrerad form.

Stockholm Opera Ensemble

Premiär lördag 6/5 kl.18.00, Stallbacken Kultur, Edsvik i Sollentuna.
lördag 29/4, Odalgården i Marielund, Uppsala
onsdag 3/5, Gotan i Ockelbo
onsdag 17/5, Björknäskyrkan i Nacka
onsdag 24/5, Rotebrokyrkan
söndag 28/5, Rikssalen på Västerås Slott
lördag 3/6, Cassels i Grängesberg
torsdag 8/6, Ansgarskyrkan på Lidingö

Information och biljetter musikthalia.se och Nortic

Varmt välkomna!

I samarbete med **ABF**

MusikThalia erhåller stöd från **KULTURRÅDET**

KUNGLIGA OPERAN
operan.se
Bilj. tfn: 08-791 44 00

Britten **En midsommarnattsdröm**:
29/4 premiär, 2, 4, 6, 9, 12, 15, 17, 20,
23, 25/5.

Strauss **Salome**: 13 nypremiär, 18, 22,
27, 31/5, 3, 8/6.

Brommare **Var är smörgåsen?**:
21 premiär, 22, 25, 26, 27, 28/4, 2, 3, 4,
6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 20, 21/5
(Rotundan).

Short Stories IV: 4 urpremiär, 7, 9, 11,
13/6 (Rotundan).

GÖTEBORGSOPERAN
opera.se
Bilj. tfn: 031-13 13 00

Donizetti **Don Pasquale**: Spelas på
turné i Västra Götalandsregionen
t.o.m. 7/5.

Abraham **Det var en gång på Grand
Hôtel** (operett): 29/4, 3, 6, 12, 17, 26,
30/5, 1, 8, 9/6.

Puccini **La bohème**: 27, 30/4, 5, 7,
10, 13/5.

Verdi **Nabucco**: 20 premiär, 24, 28, 31/5,
3, 7, 10/6.

**MALMÖ OPERA OCH
MUSIKTEATER**
malmoopera.se
Bilj. tfn: 040-20 85 00

Janáček **Fallet Makropulos**: 26,
29/4, 3/5.

FOLKOPERAN
folkoperan.se
Bilj. tfn: 08-616 07 50

Bartók **Riddar Blåskägg/Bång Judith**:
26, 27, 29, 30/4, 3, 6, 7/5.

Bellini **Norma**: 30/5, 1, 3/6.

ANNONSÖRER I DETTA NUMMER

Birgit Nilssons Minne AB | Confidencen,
Ulriksdals slottsteater | Folkoperan
GöteborgsOperan | Kamraterna
Kungliga Operan | Kungliga Slottet
Malmö Opera | Musik Thalia
NorrlandsOperan | Opera på Österbybruk
Stiftelsen Läckö Slott | Stålboga Paviljong
Vadstena-Akademien | Vattnäs Konsertlada
Ålands Opera Festival

CONFIDENCEN
1753

Upptäck!
säsongens program 2023

Upplev!
det i Confidencens 270 år gamla salong

www.confidencen.se

29/4 FALLET MAKROPULOS

Janáček. D: P. Ringborg. Eichenholz, Vigilius, Pogossov, Husáhr, Volle, Arvidson. Från premiären 1/4 2023 på Malmö Opera.

6/5 ADRIANA MATER

Saariaho. D: Matvejeff. Sventelius, Tjønn, Owen Mills, Spungin. Föreställning på Norrlandsoperan, Umeå.

13/5 EN MIDSOMMARNATTSDRÖM

Britten. Sosa Dal Pozzo, Rombo, Fux, Kajlinger, Rydh, Leoson, Rudström, Holmberg, Shin, D. Risberg. Föreställning på Kungliga Operan, Stockholm.

20/5 NABUCCO

Verdi. D: Andretta. M. Persson, Lind, Almgren, Tsererina, Jones. Direktsändning från premiären på Göteborgsoperan.

27/5 SIMSON OCH DELILA

Saint-Saëns. D: Pappano. Baek, Garanča, Goliński. Föreställning 13/6 2022, Covent Garden, London.

3/6 VIKINGARNA

Hallström. D: Andersson. Almgren, Martinpelto, Karnéus, Lind, M. Persson, Jones. Konsertant framförande 30/10 2016, Göteborgsoperan.

10/6 ENEA IN CAONIA

Hasse. D: Montanari. Molinari, Pichanick, Petrone, Bolcato, Cervoni. Föreställning 2022, Herne kulturcentrum i tyska Nordrhein-Westfalen.

17/6 DEN FLYGANDE HOLLÄNDAREN

Wagner. D: Guggeis. Konieczny, van den Heever, Belosselskij, Cutler. Föreställning 10/6 2023, Metropolitan, New York.

24/6 KRONBRUDEN

Rangström. D: Björkman. Strid, Pettersson, Streijffert, Karnéus, Å. Zettertröm, M. Persson, Jones. Konsertant framförande 26/2 2017, Göteborgsoperan.

**Folkets Hus
och Parker**

OPERA LIVE

20/5 DON GIOVANNI

Mozart. R: van Hove. D: Stutzmann. Mattei, Lombardi, Martínez, Fang, Bliss, Plachetka, Walker, Tsymbalyuk. Live från Metropolitanoperan, New York.

3/6 TROLLFLÖJTEN

Mozart. R: McBurney. D: Stutzmann. L. Brownlee, Morley, Lewek, Oliemans, Milling, Ryan. Live från Metropolitanoperan, New York.

livepabio.se

facebook.com/livepabio

twitter.com/livepabio

instagram.com/livepabio

youtube.com/folketshusparker

Boka dina annonser via vår samarbetspartner!

Nr 3/2023 utkommer den 22 juni och bokningsstoppet är satt till den 1 juni.

Anders Jeppsson,
anders@sb-media.se

Swartling & Bergström Media
Birger Jarlsgatan 110
114 20 Stockholm
Tel 08-545 160 76.
www.sb-media.se

S&B
SWARTLING & BERGSTRÖM MEDIA

Äntligen var avtalen lösta så att de svenska operautsändningarna kunde komma i gång igen på lördagskvällarna i radions P2.

Frun hade faktiskt börjat bli litet trött på dessa eviga utsändningar från Met och längtade efter en mer varierad kost. Den första utsändningen från ett svenskt operahus blev nu Sverigepremiären av det verk som Frun döpt sin spalt efter, *Die schweigsame*

Frau av **Richard Strauss**. Frun har tydligen kunnat skvallra ohämnat under denna sin titel under 22 år utan att verket har spelats i Sverige tänker hon. Men utsändningen gav mersmak, så Frun gav sig ner till Göteborg redan till den andra föreställningen. Hon vågade inte lita på att denna opera skulle bli en lika stor långkörare som i München, varifrån uppsättningen var hämtad.

Frun njöt storligen av de galna upptägen och de fina artisterna, och inte minst tyckte hon det var roligt när unge Morosus operasällskap intog scenen i gestalt av mängder av igenkännbara operafigurer – Butterfly, Violetta, Rigoletto, Escamillo, Brünnhilde, Salome, Falstaff, Tosca, Pajazzo, m.fl. Tänk om det hade varit en tävling om vem som kunde identifiera flest figurer; då hade Frun kanske haft en chans att vinna?

Men den "tystlåtna" frun då? Nej, i operan är hon inte lagd åt skvaller utan hon går mest in för att skapa oväsen och plåga den arme mannen Sir Morosus. Fast litet chockad blev Frun allt när hon läste att titelpersonen i operans förlaga, **Ben Jonsons** *The Silent Woman*, visade sig vara en pojke. Skulle Fruns spalt vara döpt efter någon form av drag queen? Inte för att Frun är homofob, men hon är ändå glad åt att Strauss valde en kvinna för sin roll – mansroller finns det väl nog av ändå, även i operans värld. Men visst beundrade hon den 68-årige basen **Anders Lorentzson** som Sir Morosus. Honom har man kunnat njuta av under åtta år i Stockholm och hela 30 år i Göteborg. Fast nu går

han alltså i pension – ack vad tiden går, tänker Frun, som snart börjar känna sig som Emilia Marty i **Janáček**s *Fallet Makropulos*. Det blir nog för övrigt nästa operabesök, men då i Malmö.

Alltsedan hon gick latinlinjen med **Dagmar Lange** i svenska har Frun funnit det viktigt med akribi. Förflackning är det värsta hon vet. Trots sin höga ålder försöker hon också hänga med i dagens kultur- och trenddebatter. Men hon blev rasande när Språkrådet och dess tillträdande chef **Lena Lind Palicki** förespråkar en dom-reform eftersom yngre generationer tydligen inte kan eller vet när man ska använda de eller dem. Frun tänker då inte ändra uppfattning; där håller hon med författaren **Björn Ranelid** som debatterade saken i Aktuellt nyligen med nämnda språkchef.

Något annat som Frun retar sig på är när kritiker och andra, så fort det sätts upp en storslagen 1800-talsopera, slänger ur sig att det skulle vara en grand opéra. Så var det senast när den fria operagruppen Kamraterna spelade sin fickversion av **Gaspere Spontinis** *Vestalen* från 1807. Den kan möjligen sägas vara en förlöpare till genren. Så har i alla fall Frun fått lära sig under åtskilliga föreläsningar av **Erik Graune**, en föredömlig skola. En grand opéra ska vara uruppförd på franska på Stora operan i Paris, vara komponerad i fem akter och ha en rejäl balettinlaga i den tredje. Än så länge är det inget fel på Fruns minne och hon minns också att den första grand opéran brukar anses vara **Aubers** *Den stumma från Portici* 1828, som sedan fick stå modell för hela genren.

I vilket fall ville Frun inte missa *Vestalen* – tänk om det åter blir 200 år till nästa gång? – så hon tog bussen ner till Teater Tribunalen. Även om det var livat i salongerna på den tiden så tror Frun inte att publiken fick sjunga med i operorna, vilket den fick göra i Kamraternas frejdiga uppsättning. Men inte Frun emot, då hon sjungit kör i många år och det var så roligt att få damma av sin gamla sopran under ett par nummer. :||

Scen ur *Die schweigsame Frau* på Göteborgsoperan.

28 mars – 25 april på Norrlandsoperan

Kaija Saariahos Adriana Mater

”Väl värd ett besök från både när och fjärran”

– DN

”De fyra solisterna gör alla gripande porträtt”

– SvD

”Jag är full av beundran över både sångare och orkester”

– Publikröst

”Fullmatad föreställning med gripande handling”

– VK

”I Adriana Mater är det, äntligen, kvinnorna som tar plats och berättar kvinnors historia”

– Folkbladet

Musik: Kaija Saariaho
Libretto: Amin Maalouf
Dirigent: Ville Matvejeff
Regissör: Dan Turdén
Scenografi & kostymdesign: Kari Gravklev
Ljusdesign: William Wenner
Maskdesign: Angelica Ekeberg
Adriana: Emma Sventelius
Refka: Hege Gustava Tjønn
Yonas: Joshua Owen Mills
Tsargo: Jonah Spungin
Norrlandsoperans symfoniorkester

Hösten 2023

THE
DEATH
OF Klugghoffer

Operan som skakade världen
– för första gången i Sverige!

Våren 2024

Stolthet
och
fördom

Jane Austens ikoniska
berättelse – nu som opera.

VK Original
tryckeri

YAMAHA

NO

norrlandsoperan.se

NABUCCO

Verdis klassiska opera om en brutal verklighet.

20 MAJ-10 JUNI

Köp biljetter på opera.se

GöteborgsOperans huvudpartner: Göteborgs Hamn

GÖTEBORGS
OPERAN

